

[Finansministeren.]

håb, at vi kan vende tilbage til dette spørgsmål senere under lovforslagets behandling her i tinget.

Et andet spørgsmål, der i foråret blev drøftet i folketingsudvalget, var beskatningen af godtgørelser for fratræden af stilling. Baggrunden herfor var en henvendelse fra Dansk Mejeristforening om de mejeribestyrere, der bliver afskediget som følge af mejeriernes rationalisering, og som ved fratræden får udbetalt en erstatning. Foreningen ønskede en lempeligere beskatning af de udbetalte erstatninger. Spørgsmålet har siden været grundigt overvejet, men det har vist sig, at man ikke kan imødekomme foreningens ønske, uden at dette får mindre rimelige konsekvenser for beskatningen af anden særlig indkomst. Lovforslaget indeholder derfor ikke ændrede regler om beskatningen af erstatning for tab af stilling.

Med disse bemærkninger skal jeg anbefale lovforslaget til tingets velvillige behandling.

Den første sag på dagsordenen var:

Valg af 10 medlemmer til statens jordlovsudvalg.

(Jfr. tidenden sp. 59).

Valgt blev: Amtsrådsmedlem *Th. Holm*, Brovst, husmand *Marius Lind*, Gelsted, folketingsmand *Chr. Rasmussen*, folketingsmand *F. Teichert*, parcellist *Ejler Jensen*, Våbensted, gårdejer, fhv. landstingsmand *S. Grue-Sørensen*, Hjerm, folketingsmand *Peter Larsen*, gårdejer *Aksel Petersen*, Rørkær, folketingsmand *Chr. R. Christensen* og folketingsmand *Niels Ravn*.

Den næste sag på dagsordenen var:

Valg af 17 medlemmer til et udvalg angående forslag til lov om ændring i lov om vurdering og beskatning til staten af faste ejendomme.

Valgt blev: *Ove Hansen*, *Holger Eriksen*, *Erhard Jakobsen*, *Egon Jensen*, *Hans Lund*, *Peter Nielsen*, *Carl Petersen*, *Chr. Rasmussen*, *Åxel Kristensen*, *Foged*, *Thisted Knudsen*, *Jacob Sørensen*, *Gottschalck-Hansen*, *Chr. R. Christensen*, *Hastrup*, *A. C. Normann* og *Poul Dam*.

Den næste sag på dagsordenen var:

Spørgsmål om fremme af forespørgsel til udenrigsministeren af Per Federspiel, Poul Møller m. fl.

(Forespørgslen findes i tidenden sp. 352).

Formanden: Hvis ingen gør indsigelse mod fremme af denne forespørgsel, betragter jeg tingets samtykke dertil som givet. (Ophold). Det er givet.

Den næste sag på dagsordenen var:

Første behandling af forslag til lov om ændring i fundats af 18. januar 1760 for Arne Magnussens Legat (Den arnamagnæanske Stiftelse).

(Lovforslaget (nr. 5) finder i tillæg A. sp. 109, fremsættelsen i tidenden sp. 52).

Lovforslaget sattes til forhandling.

Dupont: Spørgsmålet om udleveringen af de islandske håndskrifter har nu to gange i løbet af de sidste 3 år givet anledning til stor debat. Det tør vel også siges, at det sidst genfremsatte lovforslag har fået en yderst ublid modtagelse, ikke mindst i universitetskredse, der tilsyneladende betragter denne sag som noget nær et være eller ikke være for dansk forskning.

Det skal uden videre medgives, at forslaget om en deling af den arnamagnæanske samling er en følelæssag. Det bygger på den forudsætning, at det er en gave, der er tale om, og at man gennem denne deling af stiftelsen rent historisk sørger for at

[Dupont]

tilbageføre den kulturarv, der i 1760 placeredes i Danmark, da der på det tidspunkt ikke fandtes noget universitet på Island. Ser vi på håndskriftkomiteens argumentation, må den vel også forsigtigt betegnes som følelsesbetonet.

For socialdemokratiet står det helt klart, at forslaget om ændring i fundatsen af 18. januar 1760 måtte genfremsættes såvel af principielle som af historiske grunde. At det måtte ske med samme ordlyd som sidst, skyldes den omstændighed, at man fra regeringens side ikke ønsker ny udsættelse af sagen ved påberåbelse af grundlovens § 73, stk. 2.

Den højtærede undervisningsminister fortjener heller ikke kritik, fordi det bliver fremsat straks ved begyndelsen af denne folketingssamling. Det har i den offentlige debat været sagt, at den hurtige fremsættelse skyldes, at man ønsker at behandle sagen som en hastesag. Jeg ønsker gerne, at ministeren over for folketinget bekræfter, at lovforslaget netop ved den hurtige fremsættelse får en mulighed for en grundig behandling.

Forslagets baggrund skriver sig helt tilbage til begyndelsen af det 12. århundrede. Efter beslutning i 1117 i det islandske alting påbegyndte man nedskrivningen af den islandske ret, hvilket betød, at et omfattende afskrivnings- og forfatterarbejde blev startet. Der opstod en betydelig kirkelig litteratur; der blev skrevet og afskrevet en række islandske digte, fremstilling af Islands og Norges historie, ligesom slægtssagaerne, den nordiske Edda og mytologi blev nedfældet i håndskrifterne, der bestod af pergament og skindomslag, pergament fremstillet af lamme- og kalveskind, derfor kaldet skindbøger.

Først hen i det 16. århundrede kommer Danmarks interesse for denne nordiske litteratur ind i billedet. Medens det var islændinge, der nedskrev bøgerne gennem rige høvdinge, og en part i kirkerne, var det kong Frederik den Tredje og enkelte danske rigmænd, der under enevælden fandt anledning til at anskaffe sig håndskrifterne. Det skal heller ikke glemmes, at interessen for de islandske håndskrifter også hang sammen med, at svenske opkøbere befandt sig på markedet.

Professor Arne Magnussen står som eksponenten for de islændinge, der havde størst interesse i håndskrifterne. Ligesom han selv samlede på håndskrifter, var han behjælpelig med fremskaffelse til det kgl. bibliotek. Gennem sit liv som professor i filosofi ved Københavns universitet og sine gentagne besøg på Island viste han stor interesse for sit land, sit fædreland, som han kaldte det. Han var en af de frisindede folk, der kunne se det islandske folks nød. Også gennem pengehjælp søgte han at øve ret og skel over for myndighederne. Det er, som om vore nuværende historikere springer disse kendsgerninger over for at bevare skindbøgerne i København.

Arne Magnussen døde i 1730, og først i 1760 blev fundatsen for det legat, han stiftede, skrevet og underskrevet af kongen. Det er vel også uden for enhver diskussion, at dette legat aldrig var kommet til Københavns universitet, om der dengang havde været et islandsk universitet eller Arne Magnussen blot kunne have forudset den udvikling, der siden da har fundet sted. Ingen har villet underkende, at der fra dansk videnskabs side er udfoldet et omfattende videnskabeligt arbejde og en omfattende udgivervirksomhed i det arnamagnæanske institut; det behøver man ikke at arrangere udstillinger eller TV-show for at bevise, men det overses ganske, at en meget stor part af de forskere, der har været med i dette arbejde, er islændinge. Det er rigtigt, at Island ikke har noget retskrav på håndskrifterne, men her kommer hensynet til billighed ind. Langt de fleste håndskrifter omhandler islandske forhold, er skrevet af og for islændinge. De håndskrifter, der omhandler norske forhold, er ligeledes skrevet af islændinge, idet det netop er islændinge, der først og længst betjente sig af afskrivning og gengivelse af disse forhistoriske ting.

I den aktuelle situation har man fra håndskriftkomiteens side lagt ud med en propaganda, der slet ikke er den akademiske verden værdig. „Fakta om håndskrifterne“, som nu er bekostet udsendt i to gange 8.000 eksemplarer, indeholder en lang række himmelråbende urimeligheder og løse påstande. Man har nu set, at den akademiske ungdom, ikke mindst de historiestuderende, vildføres af højt bedagede professorer med hensyn til denne deling af det

[Dupont]

arnamagnæanske legat. Under den offentlige debat har professor Brøndum-Nielsen ved sit angreb på folketingets flertal villet påstå, at det nuværende forslag er et indgreb i universitetets adgang til fri forskning. Professoren veg end ikke tilbage for at sammenligne den forhenværende minister Jørgen Jørgensen og folketingets vedtagelse med nazistiske magthaveres skalten og valten ved de tyske universiteter. Selv om folketinget ikke behøver at tage sig det særlig nær, at en professor går for vidt i sin argumentation, må det vel være tilladt spagfærdigt at minde om, at det set i historiens lys drejer sig om at give en kulturarv tilbage til Island, det land, der i mere end 500 år under den ene eller den anden form var under dansk styre. Ligesom regeringen og en stor part af offentligheden mener, det er en pligt at foretage denne handling, således burde også en universitetsprofessor, der vil påberåbe sig demokrati, kunne anskue sagen.

Det er helt ud i den blå luft at tale om, at folketinget, endsige nogen dansk regering eller minister, vil hindre den frie forskning. Der er fortsat mulighed for forskning ved Københavns universitet, også når det drejer sig om oldnordiske, historiske og filologiske studier, ligesom udgivervirksomheden naturligvis kan fortsættes. Jeg er ganske vist i dag bl. a. af førstebibliotekar, dr. phil. Erik Dal blevet gjort opmærksom på, at forskning af håndskrifterne kræver originalernes tilstedeværelse. Det har jeg ingenlunde villet underkende, men det er vel lige så rigtigt, at fotografering med kvartsllys og mikrofotografering samt faksimilerne er en stor hjælp, hvorfor jeg ikke kan se nogen difference i opfattelsen her. Det er da givet, hvis håndskrifterne bliver flyttet til Island, at der er sikret mulighed for studier ved Reykjaviks universitet.

Gennemgår man propagandaskriftet „Fakta om håndskrifterne“ undgår man ikke at få fornemmelsen af åndelig vildførelse. Det ville klæde universitetets professorer, lærere og studenter som alle os andre ikke at fremelske national egoisme i den frie forskning, men derimod en forståelse af nordisk samhörighed. Hertil hører, at vi erkender, at der er tale om et nordisk fællesskab også i forskningen, samt at Island anerkendes

som selvstændig nation siden 1944 og derfor også burde have mulighed for at være med i arbejdet omkring håndskrifterne. Det er i den omtalte pjece som under debatten blevet skjult, at en meget stor part af forskerne på dette område er islændinge.

Det er blevet fremhævet som en helligbrøde, at islændingene, mens landet var under Danmark, har mishandlet håndskrifterne. Mon ikke vi skulle gribe i vor egen barm og historisk erkende, at en sådan mishandling af forhistoriske minder også er sket i dette land?

Efter den udvikling, diskussionen og propagandaen fra håndskriftkomiteen har taget, er det efter min formening håbløst at tænke på et forlig mellem politikerne og de pågældende videnskabsmænd. Komiteen har ved sin usmidige fremstilling af forholdene sat sig uden for den tanke, at der foreligger en chance for at opnå blot en smule forståelse af problemet. Hertil kommer, at muligheden for et forlig alene ligger i det foreliggende lovforslag. Her skal peges på, at § 3 indeholder bestemmelser om, at det overdrages et udvalg, bestående af 2 repræsentanter for Københavns universitet og 2 repræsentanter for Islands universitet, at gennemgå samlingen. Forligsbestræbelserne står således selv efter udleveringskriteriernes fastsættelse i § 1 helt og fuldt til de 4 professorer.

For folketinget er der derefter at tage hensyn til de retlige spørgsmål. Det er fastslået, at islændingene på den ene side ikke juridisk har noget krav eller nogen ret, men at der på den anden side ud fra et moralsk synspunkt eller et billigheds-synspunkt bør tages hensyn til islændingenes ønsker.

Det har været diskuteret, om det foreliggende lovforslag er en ekspropriationslov. Om dette spørgsmål er de lærde stærkt uenige, men det er dog givet, at mindst 2 professorer er enige om, at samlingerne kan fratages legatet ved lov, ligesom universitetet selv i en skrivelse til det tidligere udvalg har fastslået, at det står i folketingets magt at ændre i fundatsen.

Ud fra disse betragtninger kan jeg anbefale det foreliggende lovforslag til velvillig behandling, idet jeg dog mener, der bør nedsættes et 17 mands udvalg til nærmere undersøgelse af det foreliggende materiale.

Ib Thyregod: Spørgsmålet om de islandske håndskrifter har jo allerede i 1961 givet anledning til en voldsom debat, en debat, som er genoptaget ved genfremsættelsen af dette lovforslag.

Det, som navnlig var baggrunden for kritikken i 1961, var den fremgangsmåde, som blev anvendt i forbindelse med lovforslaget, noget, som jeg skal komme tilbage til lidt senere.

Skal man forsøge på nu i dag at finde frem til, hvad der er sagligt rigtigt på dette område, så er det naturligt at gå tilbage i historien og se på, hvad der er baggrunden for den situation, som vi står over for i dag.

Denne historiske udvikling er behandlet i en betænkning vedrørende de islandske håndskrifter fra en kommission, der blev nedsat i 1947, og som afgav betænkning i 1953, en kommission, der både havde sagkyndige og politiske repræsentanter med.

Det fremgår af denne betænkning, at Arne Magnussen i sin tid indsamlede de islandske håndskrifter, som vi her diskuterer, i sin egenskab af embedsmand på Island. Han blev senere professor i København, men fortsatte sin indsamlingsvirksomhed, og kort før sin død oprettede han i 1730 et testamente, hvorefter samtlige de bøger og papirer, der var i hans besiddelse, tilfaldt Københavns universitet. Det var tanken, at der skulle oprettes en fundats på dette testamente, en legatfundats. Det skete først 30 år senere, i 1760, hvor der oprettedes en fundats for denne stiftelse, som jo har med disse håndskrifter at gøre. Denne fundats blev oprettet i 1760, og i 1772 oprettedes den arnamagnæanske kommission, som har haft bestyrelsen af disse håndskrifter og den formue, som er tillagt kommissionen, siden da.

Håndskrifterne har befundet sig forskellige steder. I de senere år har samlingen og forskningen haft sit sæde i Proviantgården, og det er vist ikke forkert at sige, at der her foregår en meget betydelig forsknings- og udgivervirksomhed, som har stor betydning også internationalt set. Jeg vil gerne henstille til folketingsmedlemmerne, som til sin tid skal stemme om dette lovforslag, at aflægge besøg på samlingen.

Hvis man videre ser på den historiske udvikling, er det naturligt også at se på,

hvilke krav der hidtil er blevet stillet over for regeringen vedrørende disse håndskrifter. Jeg skal ganske kort nævne det — også her taget fra betænkningen.

I 1817 udleverede man fra samlingen de såkaldte schwerinske breve, efter at man forinden havde forhandlet med kommissionen, som havde tiltrådt udleveringen. I 1851 forhandlede der med Norge om et mageskifte vedrørende nogle papirer; dette kom dog ikke i stand. Kommissionen blev hørt og tiltrådte et forslag, men fra norsk side kom der hindringer i vejen, således at mageskiftet ikke fandt sted. I 1891 stillede rigsarkivet krav om dokumenter. Man forhandlede om det, kommissionen gik imod det, og derefter blev kravet fra rigsarkivet afslået. I 1907 rejstes der fra islandsk side forskellige krav. Man forhandlede med kommissionen, som ikke kunne godkende disse krav, og spørgsmålet blev herefter sat i bero. I 1922 kom der et nyt krav fra rigsarkivet om breve. Også her forhandlede der med kommissionen, der delte sig i et flertal og et mindretal, og udleveringen skete. Endelig skete der i 1927 en udlevering til Island af ca. 700 diplomer og 4 håndskrifter. Også her forhandlede der med kommissionen om spørgsmålet, og kommissionen gik ind for forslaget under den forudsætning, at der herefter ikke var yderligere krav fra islandsk side; udlevering fandt herefter sted.

Før krigen blev der endvidere rejst forskellige krav, igen fra islandsk side. Disse blev behandlet i dansk-islandsk nævn, men den daværende repræsentant, fhv. minister Krag, redegjorde i 1939 for standpunktet, som var, at dette spørgsmål måtte henvises til kommissionen. Endelig skete der i 1937 en udlevering til Norge af en række diplomer, også her efter forhandling med kommissionen, som erklærede sig enig.

Når jeg har gennemgået hele denne lange række af tilfælde, hvor man tidligere har haft udleveringskrav, er det for at vise, at der går den klare linje gennem alle disse tilfælde, at man fra de skiftende regeringers side i alle tilfælde har følt det som en pligt at forhandle med kommissionen, og at kommissionen i alle disse tilfælde — bortset fra et enkelt, hvor der var uenighed i kommissionen — har tiltrådt disse udleveringer. Jeg vil gerne endvidere

[Ib Thyregod.]

nævne, at det må være helt klart, at der ikke er noget juridisk krav fra islandsk side. Spørgsmålet om en henvendelse til Haag-domstolen tror jeg derfor ikke bliver aktuelt.

Vi kommer så frem til 1947, hvor spørgsmålet igen rejses, og hvor en kommission nedsættes. Jeg vil gerne her have lov til at fremhæve og med formandens tilladelse citere fra kommissionsbetænkningen en udtalelse, som er fremsat af professor Brøndum-Nielsen og professor Carsten Høeg og tiltrådt af venstres daværende repræsentant i kommissionen, afdøde folketingsmand Himmelstrup. Det siges her — side 110 —:

„Undertegnede medlemmer af kommissionen ønsker i første række at fremhæve — bl. a. under hensyn til den formulering, de islandske ønsker har fået i flere, ret autoritative udtalelser — betydningfuldheden af, at alle kommissionens medlemmer er enige om, at der ikke fra islandsk side med nogen holdbar juridisk begrundelse er gjort eller kan gøres krav på nogen del af de islandske håndskriftsamlinger, som er i dansk besiddelse. Og vi ønsker at insistere på den efter vor opfattelse selvfølgelig regel, at en bortgIVEN af kulturelle, uerstattelige mindesmærker, der er i statens retligt uanfægtelige besiddelse, altid og i alle henseender må have undtagelsens karakter og kun kan være forsvarlig, når der kan fremføres argumenter af ganske særlig art. I det foreliggende tilfælde mener vi, at sådanne argumenter kan anføres. Vi sigter til det forhold, at årsagen til, at så mange islandske håndskrifter findes i Danmark, i væsentlig grad er det tidligere eksisterende, nu ophævede statsfællesskab, og — navnlig — til det forhold, at Island — hvis største kulturelle indsats ligger på den middelalderlige litteraturs område, og hvor just den boglige kultur både i middelalderen og i nutiden har været usædvanlig rig og dyb — så godt som helt savner de mindesmærker, hvorigenennem denne middelalderlige bogkultur er blevet overleveret til nutiden.

Vi mener også, at man bør tage hensyn til, at de islandske ønsker bæres frem af en bred og ikke uforklarlig folkestemning, og at en fuldstændig afvisning

af dem derfor vil kunne føles som udslag af manglende nordisk samfølelse.

Dette er baggrunden for vort i det følgende udførte og i enkeltheder begrundede forslag om en betydelig gave af håndskrifter til Island.“

Det er dette forslag, der blev tiltrådt af Himmelstrup med følgende motivering:

„Af de her foreliggende indstillinger ønsker jeg at tiltræde den af professorerne Brøndum-Nielsen og Carsten Høeg udarbejdede, der synes mig at imødekomme de krav, som rimelighed og billighed i den her foreliggende sammenhæng kan stille til os, når samtidig hensynet til bevarelsen af forsvarlige arbejdsvilkår for dansk videnskabelig forskning skal tilgodeses. Den synes mig endvidere bedst stemmende med de synspunkter af almen kulturel og videnskabelig art, der har været fremholdt under tidligere forhandlinger om det her omhandlede spørgsmål — og i så henseende har jeg navnlig fæstet mig ved skrivelse til undervisningsministeriet fra universitetets rektor af 25. marts 1946 sammenholdt med den nuværende undervisningsministers tale i folketinget den 15. november 1946. Med hensyn til universitetets stilling til det af Arne Magnussen i sin tid oprettede testamente må min umiddelbare opfattelse tilsige mig, at når testator (Arne Magnussen) med de stærkest mulige udtryk har henlagt ejendomsretten til Københavns universitet, bør ingen statsmyndighed tiltage sig ret til at fratage universitetet de i testamentet omhandlede genstande.“

Det var vel det synspunkt, man dengang havde på dette spørgsmål, og dette standpunkt gav sig udtryk i, at man inden for den daværende venstreledede regering forberedte et lovforslag om en gave af håndskrifter til Island, et forslag, der imidlertid ikke nåede at blive fremsat. Det fremgår altså heraf, at man ønskede at yde en sådan gave, men at man på den anden side mente, at det var også helt rigtigt — således som det også fremgår af den historiske udvikling — at man forhandlede med universitetet og kommissionen herom.

Vi kommer herefter frem til 1961, hvor daværende undervisningsminister Jørgen Jørgensen fremsatte sit forslag om en

[Ib Thyregod.]

deling af kommissionen, overførsel af håndskrifter dels fra stiftelsen, dels fra det kongelige bibliotek. Lovforslaget blev fremsat den 27. april 1961, og den daværende regering forlangte, at det skulle gennemføres i den korte tid, der var tilbage af folketingssamlingen. Efter min opfattelse har den daværende regering handlet i strid med de principper, der hidtil har været anvendt, og har anvendt en meget uheldig fremgangsmåde. Man forhandlede ikke med universitetet, inden man fremsatte lovforslaget; man sendte lovforslaget til universitetet umiddelbart før fremsættelsen i folketinget, men nogen forhandling var der ikke tale om. Man forhandlede ej heller med stiftelsen om spørgsmålet, men førte derimod forhandlinger med Island, forhandlinger, som ikke blev omtalt i det udenrigspolitiske nævn, med andre ord hemmelige forhandlinger. Der er vel næppe indgået nogen aftale, men man modtog i hvert fald en tak fra islandske side.

Stillingen i 1961 var altså, at den daværende regering forlangte lovforslaget gennemført — og i folketingsudvalget præciserede man: uden mindste ændring — og uden tid til saglig forhandling. Jeg vil gerne blot som et eksempel nævne, at man fra oppositionens side ønskede en udtalelse fra de juridiske fakulteter om ekspropriations-spørgsmålet, men at der simpelt hen ikke var tid for det ene fakultet, fakultetet i Århus, til at give en sådan udtalelse; der måtte gives en foreløbig udtalelse, som ikke senere blev suppleret op.

Når 61 medlemmer af det daværende folketing, hvoraf nogle havde stemt for lovforslaget, gik ind for en udskydelse af lovens stadfæstelse under henvisning til grundlovens bestemmelser om ekspropriation, var det efter min opfattelse først og fremmest som protest mod den fremgangsmåde, der her blev anvendt, og som protest imod, at der ikke var ført nogen som helst form for forhandling med dem, som havde ejendomsretten til håndskrifterne. Det, man ønskede, var, at der i mellemtiden skulle føres sådanne forhandlinger med universitetet og kommissionen, men så vidt vi ved, er sådanne forhandlinger ikke blevet ført. Det mener jeg må beklages, og jeg mener, det må være naturligt, at man i

det kommende folketingsudvalg tager dette spørgsmål op. Det er i og for sig mærkeligt, at man ikke har forsøgt at samarbejde og at få en forhandling med disse videnskabsmænd, eftersom kommissionen jo i alle de tidligere tilfælde, jeg har omtalt, er gået ind for de udleveringer, man har søgt gennemført, og endvidere har den daværende formand for kommissionen, professor Brøndum-Nielsen, selv i sin tid i betænkningen givet udtryk for ønsket om en vis gave.

Det er uheldigt, at man også tilsidesætter sagkundskaben derigennem, at man f. eks. lod andre udarbejde en fortegnelse over de håndskrifter, som skulle udleveres, en liste, som var fortrolig for folketingsudvalget, og som kommissionen derfor end ikke kender.

Det, man efter min opfattelse må drøfte i folketingsudvalget, er for det første selve lovforslagets kriterium. Det er blevet karakteriseret fra forskellig side, og jeg kan her citere af, hvad Københavns universitet har sagt om spørgsmålet den 1. maj 1961 i en skrivelse, der er optrykt som bilag 2 til folketingsudvalgets betænkning (Folketings-tidende 1960-61, tillæg B. sp. 1028). Det siges her:

„Universitetet anser det imidlertid for sin pligt at understrege ikke blot, at den nærmeste sagkundskab har udtalt sig imod en udlevering af den største del af samlingen, men også, at sagen — efter i årtier at have været genstand for diskussion — nu føres frem på en sådan måde, at der kun levnes nogle få dage til at overveje et forslag, som er videregående end noget af de tidligere diskuterede, rent bortset fra at dets indhold på mange punkter er ganske uafklaret. Det må således anses for en alvorlig mangel ved lovforslaget, at den nærmere afgrænsning af, hvilke håndskriftgrupper der skal omfattes af udleveringen, gøres afhængig af en efterfølgende fortolkning af visse vagt udformede udtryk i det fremsatte forslag.“

Der er dernæst spørgsmålet om de såkaldte skindbøger, som i og for sig ikke specielt vedrører islandske forhold, og som findes på det kgl. bibliotek — jeg tænker på Codex regius af Den ældre Edda og Flatøbogen, som dels må siges at være fællesnordiske, dels omhandler specielt grønlandske og også norske forhold; det er også

[Ih Thyregod.]

et spørgsmål, vi må se på. Der er endvidere spørgsmålet om, i hvilket omfang man kan klare den videnskabelige forskning gennem fotokopiering; det er mit indtryk fra de oplysninger, vi har fået, at der er tale om meget små bevillinger til dette, men det er helt klart, at i det omfang der skal ydes en gave, må der ske en fotokopiering med mikrofilm eller på anden måde, inden udlevering finder sted. Der er også spørgsmålet om eventuelt at yde rejsestipendier med henblik på fremtidige studier på Island i det omfang, man udleverer disse håndskrifter. Endelig må det være et rimeligt krav, at kommissionen får lejlighed til at se den tidligere omtalte fortrolige liste.

Når vi har ønsket, at der skulle optages forhandling med kommissionen om disse spørgsmål, er det af mange grunde; for det første fordi vi kommer helt uden om det synspunkt, som vi diskuterede meget i 1961, nemlig spørgsmålet, om der foreligger en ekspropriation. Hvis kommissionen tiltræder et forslag, er det helt klart, at så opstår der ikke spørgsmål om ekspropriation. Situationen var den i 1961, at der blev afgivet en udtalelse fra det juridiske fakultet ved universitetet i København, hvor et flertal gik ind for, at der forelå ekspropriation, et mindretal for det modsatte, medens der ikke fra Århus universitet forelå nogen endelig udtalelse. Man kan nærmere diskutere, hvad der ligger i dette med ekspropriation. Det kan være spørgsmålet om almenvellet; det kan også være spørgsmålet om erstatning. Det er tvivlsomme spørgsmål, som jeg ikke her skal komme nærmere ind på. Det var det, som var baggrunden for udsættelsen i 1961, og jeg tror, det fra alle sider må erkendes, at det både for Danmark og Island må være en fordel, at den gave, som skal ydes, ydes uden retssag om grundlovmæssigheden af folketingets lov, og at den ydes med billighed af så stor en del af folketingets medlemmer som muligt.

Hvis man optager forhandlinger med stiftelsen, undgår man jo også at gøre indgreb i stiftelsens forhold, noget, der kan anføres en række principielle betænkeligheder ved.

Man har under forhandlingerne i 1961 anført forskellige synspunkter. Man har

bl. a. anført dette, at når arkivalier og håndskrifter befandt sig på et museum, på et bibliotek, så ville det skabe et farligt præcedens at udlevere dem. Jeg tror da ikke, dette hensyn bør være afgørende. Der er dog noget ganske særligt mellem Danmark og Island gennem det fællesskab, der hidtil har bestået, og dette kan ikke side-stilles med udleveringer, som der i øvrigt kunne blive tale om.

Hvad angår forskningen, er det spørgsmålet, i hvilket omfang man gennem fotokopiering og på anden måde kan klare sig uden disse håndskrifter.

Et problem, der også foreligger, og som har været fremdraget og også har betydning, er dette, at Island, selv om man har opført dette nye institut — eller skal opføre et nyt institut — jo ikke har et bibliotek med håndskrifter fra andre lande ligesom det kgl. bibliotek, der har en meget smuk samling på dette område, og det vil sige, at den forskning, som vil komme til at foregå på Island, ikke vil have det brede sigte, som en forskning hernede vil kunne få. Jeg tror derimod ikke på den påstand, som har været fremsat fra videnskabelig side, at håndskrifterne henligger i forsømt tilstand på Island. Jeg tror, det er en af de overdrivelser, som diskussionerne har ført med sig.

Som sagt håber jeg på den anden side, at der i det folketingsudvalg, som vil blive nedsat, vil være mulighed for at komme ind i en grundig udvalgsbehandling angående disse spørgsmål. Det ærede medlem hr. Dupont gav udtryk for, at det var håbløst at tale om et forlig, fordi videnskabsmændene havde optrådt, som de havde gjort. Det kan jeg ikke tænke mig kan være rigtigt, for det er dog folketinget, der skal afgøre det, og vi må have mulighed for, hvis man ønsker en grundig udvalgsbehandling, at tale helt frit. Det er efter min opfattelse heller ikke rigtigt, at man er tvunget til at genfremsætte eller rettere tvunget til at gennemføre det samme lovforslag som hidtil. For hvis situationen er den, at der opnås et bredt forlig i folketinget om en vis udformning af lovforslaget efter andre kriterier, ja, så må det også binde, således at de folketingsmedlemmer, som går ind for et sådant forlig, ikke bagefter kan begære lovens stadfæstelse udskudt.

[Ib Thyregod.]

Jeg vil gerne ende med at sige, at der i venstres gruppe er delte meninger angående dette lovforslag. Nogle af vore medlemmer er af den opfattelse, at videnskabelige, forskningsmæssige og juridiske argumenter taler imod en udlevering. Andre er ud fra nordiske synspunkter og også ud fra de synspunkter, som bl. a. blev omtalt i henvendelsen fra højskoleforstanderne, de folkelige synspunkter, tilhængere af, at der ydes en gave, således som jeg her har omtalt. Jeg tror imidlertid, at jeg kan tilsige mit partis medvirken til at gå ind i en saglig udvalgsbehandling, men jeg vil som sagt udtrykke mit håb om, at der kan blive tale om realitetsforhandlinger i udvalget.

Poul Møller: Jeg må måske have lov til at begynde, hvor det ærede medlem hr. Ib Thyregod sluttede, og sige, at jeg taler her som ordfører for den konservative folketingsgruppe, men der er nogle enkelte medlemmer, der har et andet standpunkt end det, som jeg vil redegøre for her, og som gruppen er nået frem til efter grundig behandling af det foreliggende lovforslag.

Den ærede socialdemokratiske ordfører, hr. Dupont, talte om TV-show — nu spillede han jo selv en, jeg vil ikke sige fornem, men fremtrædende rolle i det pågældende TV-show, og jeg synes derfor egentlig, han skulle have undgået at fortsætte den polemik med professorer, som han havde mandag eller tirsdag aften i fjernsynet. Han havde jo rigelig mulighed for at svare professor Brøndum-Nielsen og andre modstandere af udleveringen ved den pågældende lejlighed. Det ærede medlem mener ikke, han havde rigelig mulighed for det; vi fjernseere synes, han havde næsten for rigelige muligheder. I hvert fald så havde han denne mulighed, men det er i øvrigt ikke spørgsmålet om, hvad håndskriftkomiteen har skrevet, eller hvad Brøndum-Nielsen har sagt, der kan være afgørende for, på hvilken måde folketinget skal behandle dette lovforslag.

Vi beklager fra den konservative folketingsgruppes side i høj grad, at genfremsettelsen har fundet sted, uden at man har forsøgt overhovedet at forhandle med de repræsentanter for dansk videnskab, for

universitetet og for Den arnamagnæanske Stiftelse, som i denne sag har bedst kendskab til spørgsmålet og den største interesse i spørgsmålets rimelige løsning.

Når vi var 61 medlemmer, der i 1961 brugte grundlovens § 73 til at søge at få udsættelse med denne sags gennemførelse, var det jo netop for at give den daværende regering og naturligvis også dens efterfølger en mulighed for at tænke sig om, inden man fortsatte, og en mulighed for at indhente det forsømte på dette område, nemlig forhandlingerne med de danske institutioner og videnskabsmænd, der har en særlig interesse i denne sags løsning. Men denne tid til besindelse har altså ikke været udnyttet, og den højtærede undervisningsminister havde dårlig nok fået sin udnævnelse, før end han bebudede, at han ville genfremsette undervisningsminister Jørgen Jørgensens lovforslag her i tinget.

Jeg vil gerne fremhæve nogle ubestridte kendsgerninger om denne sag.

Det er helt klart, at Island har intet retligt krav på de håndskrifter, dette lovforslag drejer sig om. Det drejer sig udelukkende om en dansk gavedisposition. Det drejer sig udelukkende om spørgsmålet om, hvorvidt ikke det danske folk, men danske privatejere ønsker at stille en historisk samling, en videnskabelig samling, til rådighed for en udlevering til Island. Dette synes jeg det er vigtigt at vi gør os klart, og derfor vil jeg gerne spørge den højtærede undervisningsminister, om han i denne sag føler og mener, at folketinget står aldeles frit. Det er jo en gavedisposition, det drejer sig om, men det var jo helt klart i 1961, at regeringen havde forpligtet sig over for gavemodtageren, nemlig Island og den islandske regering, inden man fremsatte et lovforslag her i folketinget, og inden universitet og Den arnamagnæanske Stiftelse var gjort bekendt med det forslag, der var tale om.

Det er vel således, at denne ting, som var uoprettelig i 1961, nu kan oprettes; og jeg stiller altså derfor det spørgsmål til den højtærede undervisningsminister: er vi bundet til denne gave? Er vi bundet til dette forslag? Kan vi ændre gaven, således som vi finder for godt i Danmark, uden at reaktionen i Island bliver, at den danske

[Poul Møller.]

regering har brudt sine løfter til Island, og uden at reaktionen i Island bliver, at man måske nægter at modtage gaven?

Dernæst en anden kendsgerning. Statsfællesskabets opløsning imellem Island og Danmark har intet at gøre med det lovforslag, der her foreligger. Den boopgørelse, der skulle finde sted i forbindelse med statsfællesskabets opløsning, fandt sted, og det blev accepteret af Island og den islandske regering, at man havde fået en endelig opgørelse, og at Island ikke havde flere krav.

Dernæst det tredje. De håndskrifter, det drejer sig om, er for det store flertals vedkommende ikke statsejendom. Også det er i og for sig accepteret som et synspunkt, alle har tiltrådt. Stiftelsen, Den arnamagnæanske Stiftelse, er blevet til udelukkende på privat initiativ. Det var som privatmand og ikke som tjenestemand i den kongelige enevældige stat, Arne Magnussen gjorde dette arbejde. Det var ikke som tjenestemand, han samlede disse ting ind, det var ikke på statens vegne, han gjorde det, det var som privatmand, det var hans interesse, private interesse, og det var derfor en rent privat gave til en institution, som ikke modtog den på statens vegne, men til en institution, der havde sin egen juridiske personlighed. Det drejer sig altså ikke om krigsbytte; det drejer sig ikke om noget, som vi har erhvervet os i kraft af statsfællesskabet. Det drejer sig om noget, som en privatmand har samlet og på helt legal vis købt eller på anden måde erhvervet sig i Island i det 16. og 17. århundrede.

Se, dette synes jeg også vi skal holde os for øje ved behandlingen af forslaget: at det ikke er statens ejendom — og at det aldrig har været statens ejendom — som det her drejer sig om at udlevere.

Hvilken stilling skal vi så tage til dette forslag? For det første skal vi prøve på at undersøge under udvalgsbehandlingen og nøje overveje både her ved første behandling og under udvalgsbehandlingen; om

folketinget bør lovgive over en privat ejendom imod ejerens vilje og ønske. Det drejer sig her om en stiftelse, en stiftelse, der er blevet skabt ved en fundats, som skyldes en vældig donation, en vældig gave til denne stiftelse. Kan det være rimeligt, at den danske stat, at dens myndigheder, at dette folketings skal have til opgave at ændre sådanne testamentariske dispositioner uden at spørge, uden at forhandle med de værger og de styrere, som den pågældende privatmand har indsat til at beskytte denne stiftelse? Bør folketinget ændre en sådan fundats? Bør folketinget eventuelt risikere, at det bliver højesteret i Danmark, der skal afgøre, om en gave til den islandske stat skal gives eller ikke gives? Kan vi løbe den risiko ved at undlade at forhandle med Den arnamagnæanske Stiftelses bestyrelse og Københavns universitet? Vil man løbe den risiko, at det ikke bliver folketinget, men vore retsmyndigheder, der skal afgøre, om gaven skal udleveres til Island eller ikke udleveres? Jeg synes ikke, vi bør løbe denne risiko.

Bør folketinget ændre en fundats og berøve en stiftelse dens ejendom, når fundatsen ikke er forældet og den objektivt stadig væk kan opfyldes? Vi har jo i mange tilfælde været med til testamentsfortolkninger og fundatsfortolkninger, sjældent i folketinget, men ude omkring i ministerierne; i undervisningsministerium, i justitsministerium og ude i kommunerne sker det, men det sker da praktisk talt aldrig uden den pågældende stiftelses sanktion i form af et forlig eller en overenskomst med den pågældende stiftelse; og det sker vist næsten heller aldrig, at man går med hertil fra ministeriernes side, hvis fundatsen stadig kan overholdes.

Jeg ved godt, at det er et hovedargument i folketingets, i visse politikeres, fundatsfortolkning at sige, at da Arne Magnussen var islænding, ville han sikkert have skrevet et andet testamente, hvis der havde været et islandsk universitet i 1730. Men dette er en testamentsfortolkning, som ingen

[Poul Møller.]

minister nogen sinde har anvendt, når han skulle bestyre eller give tilladelse til private testaments ændringer og til private testamentsfortolknings ændringer. Denne fortolkning: hvad en mand ville have gjort, hvis han havde levet i en anden tidsalder og måske på et andet sted under helt andre omstændigheder, er ikke fundatsfortolkning. Fundatsfortolkning er at sige: så længe man kan opfylde fundatsen — og den er opfyldt, og der er ikke nogen, der har kunnet kritisere det arbejde, danske videnskabsmænd har gjort med denne samling af arnamagnæanske skrifter — så længe den opfyldes, kan det ikke være vor sag ensidigt at bestemme imod stiftelsens bestyrelse, at nu skal fundatsens ændres.

Hvilke konsekvenser — det næste spørgsmål — vil det få for fremtidige donationer til universiteterne, til velgørende stiftelser, til en eller anden kunstsamling, til museerne, om man her skaber præcedens for, at en udlevering kan finde sted, at man kan bryde ind i det private testamente, i den private ejendomsret, og udlevere ud fra helt, helt andre synspunkter, nemlig f. eks. det synspunkt, at man gerne vil have et godt forhold til et andet folk? Der er ingen i dette folketing, der ikke ønsker et godt forhold til det islandske folk, men vi kan ikke se, at prisen for et godt forhold til det islandske folk er, at man skal bryde ind i private testamentsbestemmelser, som man her gør det.

Et spørgsmål til vil rejse sig for folketinget under behandlingen af denne sag, det er spørgsmålet om hensynet til den videnskabelige forskning. Det er dansk forsknings fortjeneste, at skrifterne er blevet bevaret, at de er blevet restaureret, at de er blevet fortolket, udforsket og gransket, så samlingen er blevet til gavn for alle de nordiske folk, såvel det islandske som det danske, det norske og det svenske folk. Vi kan have megen respekt for de mennesker, der skrev disse håndskrifter langt tilbage i tiden, men vi må ikke have mindre respekt for de mennesker, der har sørget for at bevare dem gennem århundreder, og vi må ikke have mindre respekt for de mennesker, der har ofret deres livs arbejde for at fortolke dem, udgranske dem, tyde dem, gøre dem forståelige i nutidens sprog for det

folk, der lever i dag. Dette arbejde gennem århundreder har været mindst lige så værdifuldt, som selve nedskrivningen i samtidens sprog i den tidlige middelalder var det.

Derfor mener jeg, at det danske folketing, inden det lovgiver, må tage tungtvejende hensyn til hele den videnskabelige forskningsgren. Det kan ikke være uden betydning for os; vi bør også tage hensyn til, om videnskabelige centre er noget, man skal søge henimod i nutiden, i samtiden, eller om videnskabelige centre er noget forældet. Vi bør tage hensyn til, om vi mener, at det moderne og det rigtige er at prøve på at holde det samlet, som giver et centralt område, et centralt sted for forskningen, eller om opgaven er at splitte forskningen op, så den bliver vanskeliggjort, og det er klart, at forskningen af originalmanuskripter bliver vanskeliggjort, når de skal findes dels i Reykjavik, dels i København. Det har været hele den nye tids tendens inden for forskningen, at man prøver på at centralisere denne, at man prøver på at skabe centre. Det har ikke blot været en tendens ude omkring i verden, men også i Norden. Det nordiske råd, hvis forhandlinger vi alle med iver deltager i eller overværer, har stemt for, har udtalt og har rekommanderet til regeringerne, at man prøver på at skabe nordiske forskningscentre, ikke mindst på de områder, der drejer sig om de nordiske folks egen historie og de nordiske folks eget liv. På dette område tilråder Nordisk Råd os at skabe forskningscentre.

Men det, som folketinget vil gøre, hvis man vedtager dette lovforslag en gang til, det er, at man spreder og splitter forskningscentre, det er, at man gør lige det modsatte af det, som Nordisk Råd har anbefalet os at gøre.

Hvis udleveringen bliver accepteret, bør vi dernæst overveje, hvilke konsekvenser dette vil få for andre videnskabelige og kulturelle centre i vort land og i andre lande. Hvis det bliver således, at den national-kulturelle tilknytning, det pågældende historiske mindesmærke, skrift eller mindesmærke kan have, skal være afgørende for det sted, hvor det i dag skal opbevares, så vil jo alle samlinger af videnskabelig eller kunstnerisk betydning blive splittet for alle vinde, så vil den kultur og

[Poul Møller.]

den forskning, som vi er stolte af i Vest-europa, i høj grad blive vanskeliggjort. Derfor må vi altså her stille videnskabelige forskningsprincipper op over for spørgsmålet om politiske overvejelser om at have et godt venskabsforhold til et andet land og stille disse videnskabelige og juridiske overvejelser op over for spørgsmålet om respekt for et andet lands nationale følelser over for disse skrifter.

Men vi bør også tage hensyn til andre folk end det islandske. Blandt de udleveringsgenstande, som er nævnt her i lovforslaget, møder vi også ting, som mere er andre folks kultureje end det islandske folks kultureje. Må jeg i øvrigt sige, at jeg vil nødig være den videnskabsmand, den forsker, det medlem af det foreslåede udvalg, som skal afgøre, hvad der er kultureje. Sjældent har man set et mere vagt begrundet kriterium i et lovforslag end dette, at man skal udlevere værdifulde ting efter begrebet, om det er islandsk kultureje eller ikke islandsk kultureje. Selve ordet er ikke defineret. Faktisk ingen af os ved, hvad kultureje er. Vi ved, hvad ejendomsret er. Vi ved, at ejendomsretten er Danmarks og den danske institutions. Men hvis kultureje er det? Er det ikke også kultureje, at man har arbejdet med det og tydet det, forsket det og gransket det, fortolket det og gjort det tilgængeligt for offentligheden?

Men der er også norsk kultureje i denne samling; der er den norske kongesaga i Den ældre Edda. Er det rimeligt, at den udleveres? Kan man uden videre sige, at det er noget, der tilkommer Reykjavik universitet, en gave, vi skal give, der måske vedrører det norske folk mere, end den vedrører det danske folks kultureje? Og der er hensynet til vore grønlandske landsmænd, for Flatøbogen er en bog, der er af lige så stor værdi for det grønlandske kultureje, som nogle af de islandske håndskrifter er for det islandske kultureje. Er det rimeligt, at vi uden videre står over for her i folketinget, at vi skal udlevere denne for den grønlandske kultur så betydningsfulde bog til det islandske folk, fordi regeringen engang i april 1961 har forpligtet sig dertil uden at spørge folketinget og uden at spørge grønlænderne? Vil det i hvert fald ikke være rimeligt, at det spørgsmål stilles — og det

stiller jeg til den højtærede undervisningsminister — at spørgsmålet om Flatøbogens udlevering først bliver gjort til genstand for drøftelse med det grønlandske landsråd? Var det ikke naturligt, om det grønlandske landsråd først havde et ord at skulle have sagt, når det drejer sig om grønlandsk kultureje?

Vi har også hensynet at tage til den samlede nordiske forskning. Jeg kan huske under udvalgsbehandlingen sidst, hvordan vi fik henvendelse fra norske og svenske forskere om ikke at splitte det forskningscenter, som er skabt her i København i den arnamagnæanske samling under Københavns universitet.

Endelig bør vi vel stille os selv det spørgsmål, når vi skal lovgive på et område, hvor vor kundskab, vor kyndighed, kun kan være begrænset: bør vi så ikke i hvert fald lytte til og tage et vist hensyn til det, som næsten den samlede danske videnskabelige forskning siger til os? Betyder fagkundskabens indstilling og synspunkter da ingenting? Skal det bare betragtes som en slags national egoisme, som det ærede medlem hr. Dupont var inde på, hvad de sagkyndige, hvad de fagkyndige, siger om denne sag? Skulle videnskabens ord ikke kunne nå ind i dette folketing, inden der sættes punktum for denne sag, så tror jeg, det vil være til skade for folketinget mange år fremover. Det er ikke et spørgsmål om national egoisme, men det er et spørgsmål om at lytte til fagkundskaben.

Jeg har gerne villet fremsætte disse bemærkninger og sige, at for os er det afgørende, at den udlevering, som skal finde sted, bliver accepteret af den danske videnskab, af den videnskab, som er saglig over for denne sag, og for os er det afgørende for den videre udvalgsbehandling, om vi er bundet over for gavemodtagerne, eller om denne sag kan behandles og forhandles aldeles frit. I 1961 kunne vi ikke få en aldeles fri forhandling. På område efter område sagde man til os: det er umuligt at ændre, regeringspartierne må fastholde, at det skal være således, som udenrigsministrene fra Island og fra Danmark har aftalt. Møder der os igen det samme ultimatum, så er der ingen mulighed for en forhandling, og hvis man siger, som det ærede medlem hr. Dupont sagde, at det er håbløst at tænke

[Poul Møller.]

på et forlig med videnskaben, fordi han har været i forhandling i TV om denne sag. . . (Dupont: Nej!) . . . måske ikke derfor, men på grund af „Fakta om håndskrifterne“, så vil jeg gerne sige til ham, at så er det også håbløst at komme i forhandling med den konservative folketingsgruppe, for hvis vi ikke vil forhandle med dem, der er videnskabeligt sagkyndige i hele denne sag, inden vi skal lovgive, hvis man siger, det er håbløst, fordi de er imod det, vi foretager, vil vi slet ikke prøve på en forhandling.

Hvis man siger, det er håbløst, som det er sagt fra socialdemokratisk side, er denne sag jo dømt til at køre fast og fortsætte i det spor, den ulykkeligt kom ind i i 1961 med daværende undervisningsminister Jørgen Jørgensens voldsomme og hurtige beslutning om her at fremsætte forslag. Der må være en fri forhandling, fri forhandling med videnskaben uden brod og uden på forhånd at stemple dette som håbløst, og der må være en fri forhandling her i folketinget, således at det er gavegiverne og lovgivningsmagten, der skal bestemme gavens omfang og ikke skal være dikteret til at give en gave, som regeringen af en eller anden grund har lovet i 1961.

Helveg Petersen: Forhandlingerne om de islandske håndskrifter må naturligvis få en særlig karakter derved, at det drejer sig om et lovforslag, der svarer til et forslag, der er vedtaget af det tidligere folketing efter lange drøftelser og efter en udførlig udvalgsbehandling. Man var faktisk inde på alle sider i sagen under debatten, og det er vel i virkeligheden et spørgsmål, hvor meget nyt der kan føjes til.

Jeg er enig med den højtærede undervisningsminister i det, han har udtalt til pressen om, at forslaget ikke skal jages igennem. På den anden side kan jeg ikke se, hvordan vi skulle kunne begynde med en helt ny lovgivning. Det, vi kan og bør gøre, er, at vi i et udvalg meget grundigt ser på en række enkeltheder, prøver at trænge mere ind i de meget komplicerede spørgsmål, der knytter sig til instituttets arbejde, for at få belyst, hvordan principbeslutningen i lovforslaget bedst muligt kan føres ud i livet. Jeg vil gerne understrege ordet principbe-

slutning, for om noget sådant er der jo tale.

I lovforslagets § 1 gives en karakteristik af de håndskrifter og arkivalier, der falder i den gruppe, der skal overleveres til universitetet i Reykjavik for dér at forvares og forvaltes i overensstemmelse med reglerne i fundatsen for Den arnamagnæanske Stiftelse. I § 3 følger bestemmelsen om, at et særligt udvalg, bestående af to repræsentanter for Københavns universitet og to for universitetet i Reykjavik, skal gennemgå de håndskrifter og arkivalier, der er i Den arnamagnæanske Stiftelse, for at kunne afgive indstilling om, hvilke numre der skal overgives til Island, ligesom dette udvalg ud fra lignende synspunkter skal gennemgå de håndskrifter, der findes i det kongelige bibliotek. Der er altså her forhold, der ikke er endeligt fastlagt, og om hvilke der skal forhandles. Det gælder også, når der er tale om tidspunktet for afleveringen af de håndskrifter, der har betydning for udarbejdelse af den oldislandske ordbog, og det drejer sig vel her om 1.000-1.500 numre.

På samme måde må vi i udvalget interessere os for alle spørgsmål vedrørende restaurering af håndskrifterne og fotografering af dem. Det er jo klart, at der må tages fotografier af samtlige håndskrifter, der skal overføres, og alene dette vil medføre, at overleveringen kom til at strække sig over en årrække, men derved sikrer man i realiteten en fortsat forskning på instituttet.

Det er ikke rigtigt, når det hævdes, at forskningen er udelukket, hvis overleveringen af et stort antal håndskrifter har fundet sted; selskabets udgivervirksomhed kan fortsættes ganske uantastet. Der vil være tilfælde, hvor fotokopierne ikke kan erstatte håndskrifterne, men samarbejde mellem forskerne i Danmark og Island vil kunne råde bod herpå. Hvis ikke problemerne kan klares gennem korrespondance, vil håndskrifterne kunne udlånes, eller man kan tage derhen, hvor håndskriftet er, for at studere det på stedet. Lad mig i øvrigt i denne sammenhæng sige, at det bør overvejes, om der ikke ved en forstærkelse af det dansk-islandske fond kunne skabes sikkerhed for, at de nødvendige beløb altid er til stede, når forskere har brug for at foretage studierejser af denne karakter.

[Helveg Petersen.]

Jeg tror, det ville være meget nyttigt, om en sådan ordning kunne træffes.

Et af de spørgsmål, som føres stærkest frem, når man drøfter flytningen af en del af samlingen — og det har også været ført frem her af tidligere ærede ordførere — er spørgsmålet om det videnskabelige biblioteks størrelse. Det er nødvendigt, siger man, at der er et stort bibliotek i nærheden af håndskriftsamlingen, hvis denne skal udnyttes videnskabeligt. Jeg tror, at vi her skal gøre os klart, at der intet er i vejen for, at landsbiblioteket og universitetsbiblioteket i Island kan give den nødvendige baggrund for forskningen, for så vidt angår de håndskrifter, der kommer ind under overførselskriteriet.

Lad mig yderligere pege på, at de litterære studier af teksterne, som eventuelt kan kræve et større bibliotek, ikke nødvendigvis skal foretages i forbindelse med selve forskningen af håndskrifterne, men kan ske på grundlag af videnskabelige udgaver, altså i anden etape af studierne. Det forekommer mig i øvrigt, at man glemmer noget væsentligt, når man vurderer fremtiden for udnyttelsen af den arnamagnæanske samling. Det drejer sig om en institution, hvor opgaverne ikke løses fra den ene dag til den anden, hvor man er vænnet til at virke på meget lang sigt.

Jeg tror, at man skal erindre sig, hvad den nu afdøde forsker dr. Lis Jacobsen, der i 40 år ledede Det danske Sprog- og Litteraturselskab, pegede på i en kronik i Politiken i maj 1961. Ud fra sin erfaring inden for dansk sprog- og kulturforskning fastslog hun, at den fortrolighed med sprog og kultur, som betinger den videnskabelige forskning i vor tid, såre sjældent findes uden for hjemlandet. De danske sprogforskere vil umiddelbart forstå eller med sikker indføling kunne tilegne sig Danmarks gamle og nyere sprogdokumenter, hvor den ikke-danske forsker ofte savner forudsætninger for sand tilegnelse. Det at udgive en tekst kræver ikke blot fortrolighed med skrifttegnene, men også med skriftets indhold. Derfor fastslog dr. Lis Jacobsen — jeg beder den højtærede formand om tilladelse til at bringe et citat —:

„Værkstedet for granskningen af de gamle islandske håndskrifter bør være Island, hvor de er blevet til, affattet i det sprog, som er Islands og ikke Danmarks, i det land og de omgivelser, som har været de gamle forfatteres.“

Efter dr. Lis Jacobsens opfattelse havde Island de bedste betingelser for at skaffe den arbejdskraft til videnskabelig udnyttelse af håndskrifterne, uden hvilken selv det mest ideelle værksted ikke slog til, og man må vel også sige efter de oplysninger, der har været fremlagt, at islændinge står meget smukt i forgrunden, når der er tale om det arbejde, der er udført med håndskrifterne ikke bare i Island, men også i Danmark. Det er næppe nogen tilfældighed, at det arnamagnæanske institut ledes af islændingen Jon Helgasson. Den blomstring, som håndskriftforskningen har fået her i Danmark i de senere år, skyldes i væsentlig grad denne fremragende forsker.

Det er uden videre klart, at den inspiration, det vil være for Island, at et stort antal håndskrifter overleveres til Islands universitet, yderligere vil kalde på interessen for opgaverne. Den er i forvejen stor. Jeg kan oplyse, at der i Island er flere folk, der tager universitetseksamen, der kvalificerer til denne forskning, end tilfældet er i Danmark. I hvert fald rekrutteringsforudsætningerne i Island er endda særdeles stærke med henblik på den fremtidige forskning og arbejdet med håndskrifterne. Jeg synes, vi i udvalget bør søge at kaste yderligere lys over hele dette væsentlige forhold. Og jeg vil gerne sige, at det kunne være rimeligt at søge fremskaffet nærmere redegørelser også fra Islands side, hvor vi får oplysninger om, hvad islandske forskere mener om mulighederne for at udnytte de islandske håndskrifter i overensstemmelse med legatstifterens ønsker.

Jeg forstår fuldt ud de følelser, der besjæler de videnskabsmænd, der igennem mange år har været fordybet i forskning og opgaver knyttet til de islandske håndskrifter, videnskabsmænd, der har gjort en fremragende og betydelig indsats. Jeg forstår baggrunden for, at de giver deres synspunkter skarpe udtryk. Der er brugt skarpe argumenter i agitationen, og man må vel også sige, at agitationen er præget

[Helveg Petersen.]

af stor ensidighed. Sådan går det, når engagementet er så stærkt som i dette tilfælde. Men det er altså forståeligt — det medgiver jeg — at videnskabsmænd ser på det, der sker, med bitterhed.

Det, der er spørgsmålet, er, om de argumenter, der er fremført, er af en sådan styrke, at de kan opveje de argumenter, der taler for, at Danmark yder denne gave til Island. For her er vi ovre i en helt anden tankegang, en tankegang, der henter argumenter i folkelige og nationale motiver, i viljen til at imødekomme følelser og ønsker, der er stærke i et andet nordisk land.

Dette er ikke en betragtning, der blot har en vis værdi, den har en afgørende værdi, og enhver, der er interesseret i nordisk samarbejde, må kunne se dette arguments helt centrale placering. Det kan godt være, at det er svært for os at sætte os ind i de følelser, der besjæler det islandske folk; men at de er en realitet, er en kendsgerning, som alle, der bare har lidt kendskab til den islandske befolkning, må acceptere.

Når det er muligt at forene dette hensyn med hensynet til forsvarlige løsninger videnskabeligt set, kan der efter min mening ikke være nogen tvivl om vor holdning. Gang på gang har vi i det nordiske samarbejde efterlyst beviser for, at de taler, der udveksles ved Nordisk Råds møder og ved andre lejligheder, ikke bare er ord, men at der bag ordene også står handling. Selv om det må indrømmes, at dette er et område, hvortil der knytter sig mange komplikationer, og at det derfor skiller sig ud fra adskillige af de opgaver, Nordisk Råd i øvrigt befatter sig med, så står tilbage, at det drejer sig om et spørgsmål, der i Island omfattes med en alvor og en interesse, som ikke noget andet spørgsmål vore lande imellem kan vise magen til. Det står fast, at andre samarbejdsopgaver Danmark og Island imellem efter en islandsk vurdering betyder meget lidt i sammenligning med dette.

Hvad angår det retlige synspunkt, ja, da kan der ikke være tvivl om, at Danmark har ejendomsretten til håndskrifterne — derom er alle juridisk kyndige enige. Det er en gave, Danmark yder Island. Der kan

komme krav fra andre lande, siger man, og det kan der vel. Én ting er i hvert fald sikker: der findes ikke noget forhold Danmark og et andet land imellem, der fuldt ud kan sammenlignes med håndskriftsagen. Og så er det da også helt klart, at vi ikke, fordi vi yder en gave til Island, dermed er forpligtet til at yde gaver til andre lande.

Jeg har også svært ved at forstå det argument, at det er nemt for regering og folketing at være gavmilde med andres ejendele — altså stiftelsens. Det er andre, der skal lægge ryg til, siger man. Er det nu, således som dette institut er blevet til, på et tidspunkt, hvor der ikke var forsvarlige opbevaringsmuligheder i Island, rimeligt at stille sagen så enkelt op, som man gør det? Det overgreb, man taler om, har i hvert fald det klare sigte at rydde af vejen i modsætningsforhold mellem Danmark og et nordisk broderfolk, hvis synspunkter i denne sag har megen styrke. Det hænder ikke sjældent, når man vil øve ret og skel, at man så kommer til at foretage handlinger, der føles ubehagelige. Dette lovforslags gennemførelse kræver, at det danske folk giver afkald på noget værdifuldt. Handlingen må ses i historisk perspektiv. Jeg tror, at tilhængerne af overleveringen føler, at man handler ret over for historien, når man med åbne øjne for de vanskeligheder, der knytter sig til beslutningen, går ind for, at et brændende ønske i Island imødekommes.

Ved lovforslagets tidligere behandling her i det høje ting diskuterede man udføreligt spørgsmålet om ekspropriation. Meningerne var delte, og det vil de være igen. Parterne vil næppe kunne overbevise hinanden. Formanden for håndskriftkomiteen af 1964, professor Brøndum-Nielsen, har meddelt offentligheden, at sagen vil blive ført frem for højesteret. Højesteretssagfører Bent Nebelong gav på mødet i Studenterforeningen i forgårs udtryk for den opfattelse, at han ikke kunne se, der var nogen mulighed for, at man ad den vej kunne standse loven, og det er formentlig udtryk for en vurdering, der er udbredt i juridiske kredse. Under alle omstændigheder vil tiden dermed trækkes ud, og det er også af andre grunde meget beklageligt, om det skulle komme til et sagsanlæg.

[Hølvæg Petersen.]

Spørgsmålet om, hvorvidt der kan findes en ordning, der kan tilfredsstille alle parter, kan jeg vanskeligt udtale mig om. Jeg har min tvivl. Mit parti vil gerne medvirke til en sådan bred løsning, som de ærede ordførere for venstre og det konservative folkeparti har talt om, en løsning, hvorved vi samlet eller så godt som samlet kan beslutte overleveringen. Det vil være en lykke, om det er muligt, men jeg vil føje til, at når jeg vurderer den meget stærke kritik og den næsten uforsonlige holdning, der findes i den kreds, der fører an i kampen mod overleveringen, tror jeg ikke, der er særlig store muligheder.

Lad mig — for at det også skal være sagt — føje til, at vi jo ikke i de overvejelser, der nu skal i gang, på noget tidspunkt må lade ude af betragtning det hensyn, vi skylder Island. Der er i Island forventninger om, at sagen nu løses ad de generelle linjer, lovforslaget er udtryk for. Forventningerne er berettigede på basis af den afstemning, der fandt sted i det høje ting i 1961, og mit parti kan ikke medvirke til en ordning, der torpederer det hensyn, der her må tages.

Må jeg så føje til, at jeg tror, at alle i denne sal ønsker et godt forhold til Islands folk og er enige om, at vi i den diskussion, der skal føres, bør undgå, at den får brodd mod Island.

Da man behandlede lovforslaget i 1961, var der megen diskussion om fremgangsmåden ved lovforslagets tilrettelæggelse og gennemførelse. Jeg mener ikke, vi bør tage hele denne diskussion op igen. Vi må nu tage stilling til, hvordan vi kan få sagen afsluttet på en værdig og god måde, på en måde, der over for historien vidner om, at vi havde forståelse for, at nordisk mellemfolkeligt samarbejde stiller krav, somme tider store krav, og at vi i denne sag har kunnet leve op til de krav, der stilles.

Aksel Larsen: Der er allerede under den forløbne del af behandlingen af lovforslaget givet en mængde historiske og andre oplysninger vedrørende håndskriftsagen, så jeg tror ikke, jeg har så meget at tilføje her.

Jeg har en del betragtninger at fremsætte; jeg fremsætter dem på egne vegne, og jeg fremsætter dem i opdrag af med-

lemmerne af socialistisk folkepartis folketingsgruppe, som generelt set har samme syn på sagen, uden at der i nogen henseende er truffet nogen som helst disciplinær beslutning om, hvorledes man skal forholde sig — det gør vi ikke i vor gruppe, vi stiller altid vore medlemmer frit i enhver sag og selvfølgelig også i denne.

Jeg må sige principielt, at efter min mening indeholder håndskrifterne stof af almen nordisk interesse og har interesse langt ud over Norden, men det var det islandske folk, der bevarede og overleverede håndskrifternes indhold mundtligt gennem åhundreder, indtil islændinge nedskrev det i skindbøger på pergament og senere på papir. Der er særlige historiske årsager til, at størsteparten af håndskrifterne havnede i København, og bevares, det var under de givne omstændigheder lykkeligt, for derved var der større muligheder for at bevare dem, end der ville have været, hvis de var blevet på islandske bondegårde. Den omstændighed, at Island nu er blevet en selvstændig stat og har mulighed for ikke alene at opbevare håndskrifterne betryggende, men også at forske, nu de har et universitet, og den omstændighed, at håndskrifterne kom til Københavns universitet, da det var et fælles universitet for Danmark og Island, taler for, at håndskrifterne nu, ikke udleveres — jeg anser dette ord for fuldkommen forkert — men tilbageføres til Island. Derfor taler også, at håndskrifternes indhold er Islands folkeeje; hele Islands befolkning kender dette indhold, lever med det i en grad, som de, der aldrig har været i Island, ikke kan gøre sig forestilling om, og må derfor have en ekstra ret til, når de materielle forhold i øvrigt tillader det, at have håndskrifterne materielt i sit eje.

Hertil kommer, at Island, som bevarede de nordiske folks historie, kultur og litteratur op til middelalderen nedskrevet, er fattigt på fortidsminder, hvor de øvrige nordiske lande er rige og ved stadig nye fund bliver stadig rigere. Island har Tingvellir og Lovsigeberget, det er rigtigt, men håndskrifterne er sådan set — ja, man må finde sig i, at jeg siger det — det islandske folks eneste lam. Så kan man nok så meget sige, at dette er almueargumenter, men det er folkelige argumenter, og det er følelsesargumenter, og det er dem, der tæller i

[Aksel Larsen.]

denne sag. Dette er ikke et spørgsmål om juridisk ret eller ikke juridisk ret — ingen anfægter, at Danmark som samfund eller stat har den juridiske ret til håndskrifterne — men det er et spørgsmål om moralsk ret, og det er et spørgsmål om, hvorvidt man vil give en gave fra et folk til et andet; og når man giver gaver, plejer man ikke at anlægge juridiske, spidsfindige betragtninger, så plejer man at lade følelserne råde.

Altså, jeg mener, at Island principielt burde have alt, hvad der er skrevet af islændinge i Island, uanset indholdet; men kan man finde en ordning, som er tilfredsstillende, hvor Island får det, der er skrevet af islændinge i Island om Island, og hvad nærmest sammen med Island hører — hertil regner jeg rigtignok også opdagelser i Grønland og Vinland — ja, så kan jeg naturligvis også tilslutte mig det, og det er jo heller ikke bestemt i lovforslaget, at Island skal have alt, hvad der er skrevet af islændinge i Island. Lovforslaget bygger på forudgående aftaler, som i sig selv begrænser, hvad der skulle overføres til Island.

Imod at give det islandske folk denne gave taler jo — jeg ser bort fra den misvisende fremstilling, der fra a til å er givet i håndskriftkomiteens lille pjece, og jeg ser især bort fra den enestående koncentrerede, intelligente, usaglige og demagogiske argumentation, som nogle videnskabsmænd tillader sig; vi blev præsenteret for den i Studenterforeningen i tirsdags — imod taler eller anføres, at det her ikke drejer sig om en islandsk kulturarv, men om en fællesnordisk kulturarv. Imod anføres, at konsekvenserne kan blive farlige. Sæt, vi skal aflevere den sjældneste indianske tomahawk, der findes; den opbevares jo på nationalmuseet i København. Sæt, vi skal aflevere samlinger fra Ceylon eller Afrika eller fra det gamle Hellas. Og imod anføres, at forskningen kun kan ske tilfredsstillende, hvis originalhåndskrifterne befinder sig i København.

Endelig anføres det juridiske ejendoms spørgsmål: at det er universitetet, der ejer håndskrifterne, og at folketingset derfor slet ikke har ret til at disponere over dem, og hvis folketingset forsøger det alligevel, vil det altså give en gave, som det stjæler fra andre. Det er derfor, man nærmest

tænker sig at melde folketingset til politiet, rende til domstolene for i givet fald at få underkendt en lov. Lad mig sige herom: ingen bestrider, at det drejer sig om en fællesnordisk kulturarv, men denne fællesnordiske kulturarv har vi jo alligevel. Ja, jeg sagde, at jeg ville ikke beskæftige mig så meget med visse professorargumenter, men lad mig tillade mig at sige, at vi fik jo at vide af en professor i tirsdags, at det islandske folk har sin kulturarv, selv om de gamle håndskrifter er i København. Ja, så har vi vel også vor kulturarv, selv om de gamle håndskrifter er i Reykjavik; de har kun den nedskrevne kulturarv, ikke selve kulturarven. Der er ingen, der bestrider, at det er en fælles nordisk kulturarv. Men så drejer det sig om spørgsmålet: hvor skal disse originale håndskrifter opbevares, i København eller i Reykjavik, i Stockholm eller et helt femte sted?

Det med konsekvenserne synes jeg passende man kunne lade ligge, det hører ingen steder hjemme. Der er her tale om et ganske særligt forhold, der er her tale om at yde en gave, og så kan man vel ikke glemme, at selve UNESCO jo har fastslået, at sådanne museumsgenstande o. lign. har ret til at forblive dér, hvor de er; der kan ikke være tale om at føre Cleopatras nål fra Themsens til Ægypten eller at føre Parthenonfrisen fra British Museum til Grækenland. Hvis nogen ønsker det, har jeg såmænd flere argumenter for, at der slet ikke kan være tale om den slags ting. Jeg tror, at der i nationalmuseets gård står en løve, der er sammensat af uendelig mange, mange granitskærver, for den var slået i stykker, den er fra sumerfolkets tid, folket eksisterer ikke, riget er gået under for 3.000 år siden; den kan selvfølgelig ikke føres tilbage. Men det islandske folk, som lever i Island, er det samme folk, som levede i Island for tusind år siden. Det giver lidt mere rimelighed i at yde dette folk en gave i form af håndskrifterne.

Det hævdes, at forskningen ikke skulle kunne ske tilfredsstillende. Ja men jeg er da ganske klar over, at der vil ske en betydeligt udvidet forskning i Reykjavik, når håndskrifterne kommer dertil. Men jeg er også klar over, at forskningen vil kunne fortsættes i København uden afbræk, uden

[Aksel Larsen.]

vanskeligheder og uden ringere muligheder. Der var jo enighed om i 1961, at ikke selv den mindste pergamentlas skulle overføres til Reykjavik, før den omhyggeligt var restaureret, konserveret og omhyggeligt affotograferet, så man havde fotokopierne og kunne anvende dem i forskningens tjeneste. Hvad det første angår, siger det ærede medlem hr. Poul Møller — det var selvfølgelig en fortalelse — at man har jo passet sa godt på håndskrifterne, de er restaureret og i orden. Det er jo ikke rigtigt. Jeg tillod mig at kritisere håndskriftkomiteens pjece; jeg skal yde den honnør på ét punkt. Den siger udtrykkeligt, at restaureringsarbejdet er kun i sin begyndelse. Jeg er slet ikke sikker på, at vi har så forfærdelig meget at rose os af. Jeg tror ikke, at vi er begyndt at tage alvorligt fat på det dér, før Island som selvstændig stat begyndte at gøre krav på håndskrifterne.

Men lad det være, det er måske også godt. Det er jo sådan, at restaurerings-, konserverings- og fotograferingsteknikken går frem hvert eneste år, næsten hver eneste dag. Vi ved godt herhjemme, at det var en prisværsig interesse, Frederik den Syvende havde, da han gravede kæmpehøje ud, men at det var bedre, hvis han havde ladet være, fordi man er i stand til at gøre det meget bedre nu og få meget mere ud af det. Man kan sikkert restaurere håndskrifterne bedre nu, end man kunne for 10, 20 eller 50 år siden.

Men altså, vi var enige om, at det var en forudsætning for det hele, at intet skulle udleveres, som ikke var restaureret, konserveret og affotograferet. Man siger så, at fotokopier er nok gode, særdeles gode, men der er dog visse ting, som gør det nødvendigt somme tider at have de originale håndskrifter. Ja men der er vel ingen, der tør vove at påstå, at fotograferingsteknikken skulle have sagt sit sidste ord, at den aldrig mere ville gøre fremskridt. Det kunne jo tænkes, at man blev i stand til at foto-

grafere endnu bedre om 5 eller 10 år, så man nåede dertil, at en fotokopi simpelt hen i alle tilfælde var bedre end originalen, når man skulle bruge den til forskning.

Under alle omstændigheder ved man jo også, at man til enhver tid kan låne håndskrifterne i Reykjavik, efter at de er ført dertil, hvis man har brug for dem i København. I øjeblikket befinder de mange såkaldte diplomer sig i København, de er udlånt til København fra universitetet i Reykjavik. Ja, det benyttede hr. professor Brøndum-Nielsen sig forleden dag af til at sige, at de kom såmænd i den samme københavnske indpakning, så de nok slet ikke har været åbnet deroppe. Jeg synes, det bør drages frem som et eksempel på, hvordan man hånligt argumenterer imod islændingene. Når vi sender sådanne sjældne sager til Reykjavik, bliver de selvfølgelig emballeret og lagt i dertil egnede kasser, som ikke sådan bliver kastet på skraldemøddingen i Reykjavik. At de har sendt dem tilbage i de samme kasser for at skåne dem mest muligt, er prisværdigt. Men altså, vi fik i hvert fald diplomerne, hele samlingen, da universitetet bad om det. Man vil også kunne få de håndskrifter tilbage, der bliver tale om nu at give Island. Forskningen i København kommer ikke til at lide noget som helst afbræk, og derfor er forskernes hovedindvending ikke relevant.

Det får mig til at sige, at jeg har det indtryk, at i hvert fald en væsentlig del af disse forskere er mere besat af ejersynspunktet, sådan at forstå, at de ønsker rent håndgribeligt at have disse ting i deres varetægt. Ja men jeg forstår udmærket vel bogsamlere eller malerisamlere eller frimærkesamlere, jeg forstår dem godt, men jeg mener ikke, at man kan se sådan på det i denne sag, at det drejer sig om, blot for at have bevidstheden om, at man ejer tingene, at have dem her. Jeg kan ikke acceptere, at det synspunkt skal være afgørende.

Ja, man har sagt, at det er sagkundska-

[Aksel Larsen.]

bén og ikke politikerne, der skal råde i en sådan sag. Jeg synes ikke, det er særlig flatterende for videnskabsmændene, at de søger at gøre politikerne, folketingsmedlemmerne, ministrene og altså folketinget og dermed folkestyret suspækt med et sådant argument. De må gøre, hvad de vil, men de kommer til at affinde sig med det demokratiske styresæt, vi har, hvis de overhovedet vil have lov til at leve i et demokrati. De må finde sig i, at ganske vist skal demokratiet, folketinget, politikerne, om man vil, ikke foreskrive forskningen, hvordan der skal forskes, eller hvilke resultater der skal nås, for videnskabens frihed skal ikke antastes, men forskerne skal ikke have lov til at afgøre forskningens ydre, om jeg så må sige, materielle og samfundsmæssige vilkår. De skal have lov til at øve indflydelse på dem, men folketing og regering og bevillingsmyndigheden, og hvad der ellers findes, kan da ikke give sig til at sige: vi opgiver overhovedet at beskæftige os med forskningens og videnskabens vilkår i dette land, det skal de herrer professorer selv fastsætte og selv på en blankocheck kunne trække på statskassen, så meget de vil, og bygge hvilke institutioner de vil, uden hensyn til landets situation og muligheder. Sådan kan det ikke lade sig gøre. Altså, afgørelsen af, om vi vil give denne gave til det islandske broderfolk, ligger hos folketinget, må ligge hos folketinget og kan kun ligge hos folketinget.

Jeg erkender, at i 1961 blev sagen ført gennem folketinget temmelig hurtigt, jeg vil sige lovlig hurtigt. Det var ganske særlige omstændigheder, der forårsagede, at vi fik lovforslaget sent, og man stræbte efter at få det gjort færdigt inden en bestemt dato og i hvert fald få det gjort færdigt, inden folketinget sluttede sit arbejde for det år i juni måned. Derfor blev der måske ikke forhandlet tilstrækkeligt om det, man fik måske heller ikke alle de oplysninger, det havde været gavnligt at få. Man fik måske heller ikke udtømt alle eventuelle forhandlingsmuligheder, før lovforslaget blev vedtaget med det stemmetal, man kender.

Men loven er ikke trådt i kraft, den er ikke underskrevet, og årsagen er den, at

61 medlemmer krævede stadfæstelsen udsat under påberåbelse af, at det drejede sig om ekspropriation. Regeringen bøjede sig for kravet. Jeg er ikke sikker på, at regeringen skulle have gjort det, men den bøjede sig for kravet, og selv om den gjorde det med en udtalelse om, at den ikke anså det for ekspropriation, har man faktisk dermed bragt det hele ind i et leje, hvor det er sandsynligt, at man vil nå til det resultat, at det drejer sig om en eller anden form for ekspropriationshandling. Det er ganske vist en egenartet form, for der står i grundloven om ekspropriationer, at de kun kan ske, hvor almenvellet kræver det og mod fuld erstatning, men jeg ved ikke, hvem man forestiller sig der skulle have erstatning, hvis disse håndskrifter blev ført til Reykjavik. Jeg ved ikke, hvem der skulle være berettiget til at fremsætte et erstatningskrav, udmøntet i kroner og øre. Men det rejste spørgsmålet, om det var ekspropriation.

Jeg er nødt til at sige her, at jeg anerkender ikke det synspunkt, at der er nogen, der har juridisk ejendomsret, medmindre man vil sige, at det er Danmark, der har det. Man har forsøgt at sige, det er universitetet, universitetet er den juridiske ejer. Jeg tillod mig forleden at spørge en af de ivrige forfægttere af dette synspunkt, hvem der ejer universitetet. Da jeg havde spurgt tilstrækkelig mange gange, sagde han: ja, for de 99 pct.s vedkommende er det vel nok staten. Jeg tror i hvert fald ikke, det er professorerne, der ejer universitetet. Jeg tror, det må være folketinget som repræsentant for staten, der ejer det, som bestemmer over universitetet.

Men vi er bragt i den situation ved påstanden om ekspropriation og ved udsydelsen af sagen, at vi er nødt til at gennemføre det foreliggende forslag uforandret, punktummer, kommaer og bogstaver, ord og paragraffer, medmindre modstanderne af lovforslaget vil gå ind for en forhandling og give tilsagn om, at de ikke vil opretholde ejendomsargumentet og ikke vil opretholde påstanden om, at det er ekspropriation, for hvis de gør det, er der intet at gøre. Så må man rette sig efter grundlovens bestemmelse, som siger, at en lov om ekspropriation ikke kan stadfæstes, hvis

[Aksel Larsen.]

mindst en tredjedel af folketingets medlemmer gør indsigelse, før den er vedtaget i ligelydende skikkelse af et folketing fremgået af nyvalg. Dette folketing er fremgået af nyvalg, men jeg vil være tilhænger af, at vi får en saglig, fredsommelig, så lidenskabsløs som mulig forhandling om sagerne og se, om det måske er muligt at nå til et andet, måske for alle parter mere tilfredsstillende resultat.

Det ærede medlem hr. Dupont mener ikke, det er muligt at nå til noget fredeligt resultat i forhandling med videnskabsmændene eller en del af dem. Det er muligt, men lad os se, om vi ikke her i tinget kan nå til et resultat, om vi ikke ved forhandling med altinget kan nå til et resultat, som i alle henseender er bedre end dette. Det ville dog være ønskeligt for en lov af denne art, og en lov må der komme ud af det, at den vedtages enstemmigt i folketinget eller i hvert fald med så aldeles overvejende majoritet som muligt.

Jeg håber derfor, at de, der hidtil har optrådt som modstandere og talt om ekspropriation, vil åbne vejen for denne forhandling og nye undersøgelser og overvejelser ved at give tilsagn om, at de ikke fremtidig vil påberåbe sig ejendomssynspunktet, ikke fremtidig vil gøre påstanden om ekspropriation gældende. Og så håber jeg også, at det konservative folkeparti ikke vil leve op til tonefaldet i deres ordførers tale; han gjorde det jo til en partipolitisk sag, det konservative folkeparti kontra regeringen, og det burde dette ikke være.

Med de bemærkninger vil jeg henstille, at vi får en virkelig grundig og omhyggelig overvejelse af sagen, en undersøgelse, hvor vi får langt flere detaljer afklaret. Vi har jo tiden til det, der er i hvert fald længe, til dette folketingsår slutter. Skulle det ikke være tilstrækkeligt, kunne vi måske endda tage mere tid — det er jeg nu ikke tilhænger af, for det er efter min mening ikke nødvendigt. Men lad os se at få en løsning med så stor enighed som muligt, udtrykt i så stor enstemmighed som muligt, og en løsning, som slår mindst muligt skår nogetsteds, men som derimod styrker det nordiske sammenhold og åbner bedre muligheder også for den oldnordiske forskning, end vi tidligere har haft.

Rimstad: For en dansker var det forleden en forstemmende oplevelse i fjernsynet at høre dekanen for Oslo universitets filosofiske fakultet, professor Øjvind Halvorsen, betegne det her genfremsatte lovforslag som et makværk. Hans undskyldende form uden polemisk islæt af den ene eller den anden art sammen med hans anerkendte videnskabelige position må borge for det uvildige i denne erklæring, som i øvrigt også efter svenske aviser at dømme er tiltrådt af svensk videnskab.

Det kan således ikke være med baggrund og støtte i nordisk videnskab og nordisk sagkundskab, at regeringen trods en overbevisende og enig protest fra danske videnskabsmænd nu genfremsætter det lovforslag, som man fra kompetent udenlandsk, altså nordisk side betegner som et makværk.

Der er jo, og man kan i denne forbindelse godt sige desværre, inden for de kredse, der ellers støtter regeringen, ikke megen sagkundskab i de discipliner, der her er tale om, men jeg har dog bemærket en undtagelse herfra, doktor Arild Hvidtfeldt, der selv siger, at han er socialdemokrat, og som på det skarpeste har vendt sig imod sit parti i denne sag.

Sagligt set står forslagsstillerne således på meget svage fødder. Det er uensartede og meget ukontrollerede følelser, der driver dem frem. Da vi sidst havde forslaget til behandling her i tinget i foråret 1961, husker vi alle det hastværk, som forhenværende undervisningsminister Jørgen Jørgensen havde i denne sag, der ligger mange på sinde, og hvis endelige afgørelse i hvert fald ikke bagefter må kunne skydes i skoene, at den hvilede på utilstrækkeligt oplyste kendsgerninger. Jeg tilstår uden videre, at det gjorde et dybt indtryk på mig, da det oplystes, at hastværket skyldtes, at den daværende undervisningsminister skulle skynde sig, fordi han gerne ville medbringe håndskrifterne som gave ved en eller anden festlighed, som det lille universitet i Reykjavik havde indbudt ham til. Når motiveringen for forslaget bunder i den slags irrelevante ting og følelser, og sådanne motiver er de drivende i en sag, der er en hjertesag, ikke blot for islændingene, men også for overordentlig mange danske, så ængstes man for det lovgivningsarbejde, der her skal føres igennem.

[Rimstad.]

Ud fra mit syn på forslaget vil jeg derfor så indtrængende som muligt henstille til socialdemokratiet at opgive sagen. Der er ingen hæder at vinde på den. En gennemførelse vil blot understrege, at regeringspartiet slet ikke i praksis er i stand til at leve op til den kulturelle standard, som dets bestræbelser på andre kulturelle områder indicerer. Her er en god lejlighed for regeringen til at vise, at den kan skelne mellem krav, der formuleres på baggrund af videnskabelig indsats, og krav, der fremstår på baggrund af velmente, men ganske misforståede og uansvarlige højskoletanker, der vil identificere sig med folkelige synspunkter, folkesjælen, og hvad der ellers kan findes frem af den slags følelsesbetonede uhåndgribeligheder.

Så vil jeg ganske kort trække linjerne op for mit partis stilling i denne sag. Den har ikke undergået nogen forandring, siden vi sidste gang drøftede forslaget for et par år siden, og den hvilede da på to saglige betragtninger, hvoraf den første drejede sig om folketingets efter vor mening meget problematiske ret til at gribe ind i et gennem en testamentarisk bestemmelse etableret ejerforhold. Den anden angår betimeligheden af, at folketinget med magt i hænde tvinger en igangværende videnskabelig forskning, som Danmark har vundet international anerkendelse for, til næsten totalt ophør.

Hvad den første betragtning angår, så finder vi det skadeligt for den almindelige retsbevidsthed, at myndigheder, som ønsker at give gaver, uden videre udsteder løfte på gaveobjekter, som de på det pågældende tidspunkt ikke har nogen som helst rådighed, endsige ejendomsret over, og gør det uden forudgående rådførelse med de videnskabelige institutioner og de videnskabsmænd, der har det retlige, det videnskabelige og det moralske ansvar for de påtænkte gaveobjekters forvaltning.

Til den anden betragtning, den, der drejer sig om det hensigtsmæssige i, at folketinget sætter stop for en, vi kan godt sige gennem århundreder udført videnskabelig forskning, har vi den kommentar, at tinget umuligt kan føle sig kompetent hertil. En sådan handling, der i det givne tilfælde kun vil kunne forsvares ud fra videnskabelige

afvejninger for og imod af de saglige grunde, der foreligger, kan folketinget ikke medvirke til uden derved at skade folkestyrets sag og uden derved at sætte sin anseelse over styr. Der er utvivlsomt allerede i befolkningen en stærk irritation over, at sagkundskaben ofte kun har mådelige kår inden for de overvejelser, der går forud for tingets afgørelser. At forstærke denne følelse af irritation ved fremsættelse af forslag af denne art, der af sagkundskaben betegnes som et makværk, finder vi ganske enkelt udfordrende.

I mit parti går vi af de nævnte grunde ikke med til en udlevering af håndskrifterne. For os betyder de en dansk kulturskat, som vort land både har pligt til og særlig gode muligheder for at bevare og forøge igennem den fremragende og anerkendte videnskabelige indsats, som lovforslaget vil bringe til ophør.

Rosing: Jeg skal i mit lille indlæg kort redegøre for mit synspunkt til spørgsmålet om udlevering af de islandske håndskrifter, idet det dog ud over Codex regius og Flatøbogen endnu ikke vides, hvilke håndskrifter den påtænkte gave drejer sig om.

Som bekendt var jeg for 3 år siden blandt de underskrivere, der på grundlag af grundlovens § 73 fremsatte kravet om udsættelse af indstillingen til kongelig stadfæstelse af det vedtagne lovforslag, som i dag behandles igen af det nye høje ting. Min begrundelse dengang var den, at jeg anså enhver udlevering af de af det arnamagnæanske institut ejede håndskrifter som et indgreb i stiftelsens fundats, og jeg fandt tvivlsspørgsmålene i forbindelse med udleveringen og dens eventuelle konsekvenser langtfra afklarede, hvilket synspunkt også er bekræftet af fremkomne, endnu divergerende opfattelser herom i den seneste tid.

Selv om jeg ikke har forstand på juridiske spørgsmål, har jeg den opfattelse, at udleveringsspørgsmålet indebærer vigtige flersidede hensyn, som ikke alene bør løses ud fra politiske og følelsesmæssige motiver. Her ligger jo også et retssynspunkt og et hensyn til videnskabelig forskning såvel i Norden som i forbindelse med andre videnskabelige institutioner, der knyttes til forskningen heraf.

Det kan måske af de ærede ordførere

[Rosing.]

anses for forkert, at jeg under behandlingen af lovforslaget i 1961 ikke udtalte mig om, hvilke synspunkter jeg havde i denne sag. Jeg må erkende, at jeg ikke har nogen juridiske, men kun politiske forudsætninger for at deltage i debatten om dette indviklede spørgsmål. Vel indeholder Flatøbogen, som vi ganske klart vil have placeret dér, hvor den er, en række grønlandske sagaer og nogle grønlandske annaler af væsentlig betydning for Grønlandsforskningen, som kunne give mig anledning til at gå imod lovforslaget; men efter min mening var og er denne kendsgerning, om jeg så må sige, for spinkel til, at jeg på grundlag af dette tog stilling til hele sagen.

Som man kan vente, sympatiserer min kollega, det ærede medlem hr. Knud Hertling, og jeg med de islandske ønsker om udleveringen af den del af deres kulturelle klenodier, som befinder sig i instituttet og det kgl. bibliotek — en sympati, som blev forstærket ved at læse hr. Bjarni Gíslasons bog om Danmark og Island af 1961. Vi forstår også vel udleveringstanken, som lovforslaget er udtryk for; det kunne jo ikke udelukkes, at lignende spørgsmål måske kunne dukke op i Grønland engang i fremtiden. Men i dag finder vi det ganske naturligt, at meget omfattende grønlandske kulturelle museumsgenstande og arkivalier er opbevaret her i landet, åbent for enhver videnskabelig forskning af eskimoisk kultur, kultisk litteratur og historie. Her ligger forudsætningerne for et virkeligt studium, ikke alene for os, men for enhver interesseret person ud over landegrænserne. Dette anses som en parallel til håndskriftsagen. Et udelt studiemateriale giver jo den største fordel for opnåelse af gode resultater i enhver forskning. Vi ved, at de fleste og mest ansete videnskabsmænd her i landet og i de nordiske lande i udpræget grad går imod udleveringstanken, og vi forstår, hvorfor de gør det. Deres argumentation kan ikke bortforklares for forskningens skyld og heller ikke efter vor mening tilsidesættes, også ud fra den kendsgerning, at samtlige for forskningen nødvendige bøger og arkivalier findes her i det kgl. bibliotek. Vi er enige med håndskriftkomiteen af 1964 i dens påstand om, at håndskrifterne må være

urørlige, og at denne selvejende institution har den fulde ejendomsret.

Ud fra disse betragtninger kan vi ikke medvirke til udleveringen af de omhandlede håndskrifter.

Erik Eriksen: Jeg skal kun lægge beslag på det høje tings tid i et par minutter. Jeg har jo tidligere givet udtryk for mit syn på den sag, vi her behandler. Jeg har fortsat den opfattelse, at vi bør overlade Island de håndskrifter, som det er så magtpåliggende for Island at få.

Jeg beklagede for et par år siden daværende undervisningsminister hr. Jørgen Jørgensens tilrettelæggelse af hele den lovgivning, vi her behandler. Den kunne med føje kritiseres, og jeg sagde dengang — og det er desværre bekræftet siden — at den beredte os, der var tilhængere af udleveringen, betydelige vanskeligheder; det har også vist sig, at den har båret ved til det bål af følelser, der fortsat flammer så stærkt.

Jeg skal ikke ved denne lejlighed — og det lader sig af gode grunde heller ikke gøre — anlægge nogen juridiske betragtninger. Jeg vil gerne understrege, at det stadig væk for mig står således, at det er en gave til Island, der er tale om, og når der er tale om en gave, kan jeg ikke se, at der kan opstå et spørgsmål om konsekvenser i forhold til andre lande. Om jeg ikke husker meget forkert, var det tidligere udenrigsminister Ole Bjørn Kraft, der meget stærkt for 3 år siden understregede dette synspunkt, som jeg altså også har.

Når jeg helhjertet er tilhænger af udleveringen, er det naturligvis af flere grunde. Der har, som det også er påpeget, bestået et ganske særligt forhold Danmark og Island imellem. Island har tidligere udgjort en del af Danmarks rige, og selve den kendsgerning taler jo sit eget sprog — og det er ikke sådan, at dette altid entydigt er til gunst for os danske.

Jeg har tidligere givet udtryk for, at efter min opfattelse er der ingen, der mere end vi danske — på det sted, hvor vi bør, med vor politiske historie, også sydpå — er interesseret i at få fastslået, at magtpolitikens dage — eller blot en antydning heraf — skulle være forbi. På baggrund af den offentlige debat vil jeg være den første til

[Erik Eriksen.]

at respektere varme, nationale følelser, men jeg må måske stiltfærdigt tilføje, at man fra videnskabeligt hold også bør være opmærksom på den fare, der kan opstå ved at gøre videnskaben til en art forspand for en lidt for populær nationalfølelse. Naturligvis gør det indtryk, når videnskabelige kredse tager til orde mod udlevering, men jeg har nu svært ved at forstå, at vi ved udleveringen forringer — eller, som man endda siger, alvorligt forringer — vilkårene for den videnskabelige forskning. Det kan ikke være anderledes, end at en sådan frygt må kunne bortfalde.

Netop fordi mit hovedsynspunkt er, at det er en gave fra Danmark til Island, er det klart, at jeg hører til dem, der meget ønsker en løsning, der bygger på den bredest mulige tilslutning. Også jeg håber, der kan blive en rolig og frugtbar forhandling i det udvalg, der nu skal nedsættes. Jeg hører til dem, der gerne vil have en fuldstændig og endelig afgørelse, men netop for at få denne brede tilslutning vil jeg gerne spørge den højtærede minister, om det ikke er muligt eventuelt at forhandle f. eks. spørgsmålet om udleveringsproceduren.

Måske kunne det også drøftes, i hvilket tempo udleveringen skal finde sted. Jeg tænker i denne forbindelse også på den fotografering og konservering, der skal foretages. Jeg tror, det vil være frugtbart, om vi realistisk satte os hen og overvejede noget sådant. Jeg tror, at vore islandske venner også har forståelse for dette synspunkt.

Samtidig med at jeg altså fortsat står på det standpunkt, jeg som statsminister gav udtryk for i 1952, vil jeg gerne — siger jeg igen — være med til at give forskningen og videnskaben, hvad den har krav på. Den skal have sit, men jeg er enig i den betragtning, der også er fremført om, at det billigtvis ikke kun kan være et spørgsmål for videnskaben. Der er jo også andre kredse, andre dele af det danske folk, der har krav på ørenlyd. De kredse, jeg tænker på, er dem, der på tværs af partipolitiske skillelinjer søger at anlægge et i bred forstand folkeligt, nordisk, politisk syn i denne sag. Til disse kredse hører, så vidt jeg kan forstå, bl. a. størstedelen af den danske folkehøjskole. Det er mennesker, der ikke

mener at miste noget ved det, forslaget her er udtryk for, men som har den opfattelse, at vi politisk og folkeligt talt alt taget i betragtning ikke taber noget, men tværtimod vinder noget. Jeg har gerne med disse få, spredte bemærkninger i dag villet bekræfte, at jeg i denne sag fortsat hører til den kreds.

Diderichsen: Hvis det var således, at overgivelsen til Islands universitet af de håndskrifter og arkivalier, som tilhører Arne Magnussens Legat, og som ifølge lovforslagets § 1 må anses for islandsk kulturreje, samt afgivelsen fra det kgl. bibliotek af sådanne håndskrifter, som i det væsentlige kan sidestilles med disse, og desuden afgivelsen sammestedsfra af Flatbogen og Codex regius af Eddadigtene, som lovforslaget åbenbart ikke uden videre vil karakterisere som islandsk kulturreje, hvis det var således, at denne overgivelse og afgivelse klart var til fremme for den internationale betydningsfulde og højt estimerede forskning, der med Den arnamagnæanske Stiftelse som centrum foregår i København og er foregået her i næsten 200 år, ville det danske folketing i enighed som repræsentant for det danske folk i almindelighed og dansk videnskab i særdeleshed med glæde give det islandske folk en håndskriftsgave. Men sådan forholder det sig jo ikke. Det modsatte er tilfældet, og det modsatte vil blive resultatet. Der vil ske et afbræk i forskningen. Håndskrifterne vil ikke komme til deres ret. Det bør alle dette høje tings medlemmer gøre sig klart.

Ikke fordi islændingene ikke vil gøre deres bedste, herunder sikre håndskrifterne en forsvarlig opbevaring, når de ad åre har nået det høje tekniske stade, som efter generationers møje er nået her i København med hensyn til konservering, fotografering og tydning af det næsten ulæselige, ikke fordi Islands universitet ikke har dygtige videnskabsmænd og vil kunne uddanne flere, selv om det faglige felt er og må være begrænset, men simpelt hen fordi udforskningen, den fulde udnyttelse af disse uvurderlige håndskrifter er umulig, hvis den ikke er forankret i et humanistisk universalbibliotek, som rummer en alsidig samling af andre middelalderlige håndskrifter med dertil hørende speciallitteratur, bestående

[Diderichsen.]

af tusinder og atter tusinder af bind, og vel at mærke en bestand af håndskrifter og bøger, som det vil være totalt umuligt for Islands universitetsbibliotek at anskaffe sig — og for øvrigt for ethvert andet nyt bibliotek af videnskabelig art, der måtte opstå.

Jeg kan derfor ikke være enig med det ærede medlem hr. Helveg Petersen, som ikke ville tillægge denne betragtning afgørende betydning. Jeg mener, at vi må konstatere, at der findes en grundforudsætning for håndskriftforskningen, som Island uden egen skyld ikke nogen sinde vil kunne opfylde. Vort store kgl. biblioteks umådelige skatte, samlet gennem 300 år, i forbindelse med universitetsbibliotekets samlinger er den eneste jordbund, i hvilken håndskriftforskningen vil kunne udfolde sig i sin højeste blomstring. Islændingenens følelser og ønsker i denne sag er forståelige, men det er beklageligt, at man på Island, og dybt beklageligt, at man i Danmark fra folketingsflertallets side ikke har forstået at underordne følelser og ønsker af anden art under den uomtvistelige kendsgerning, at håndskriftforskningen i hele sin nordiske og europæiske bredde sproghistorisk, retshistorisk, litteraturhistorisk o. s. v. kun kan trives på den almindelige åndshistoriske basis, som vort videnskabelige biblioteksvæsen yder den. Denne sammenhæng er en hovedsag og burde være det dominerende element i drøftelserne om håndskrifternes placering. Det høje tings medlemmer vil sikkert hver for sig på sit virkefelt kende højt specialiserede organer, hvis funktion kan ødelægges ved fjernelse af vigtige dele; fjernelsen af en del af håndskrifterne vil betyde en lemlæstelse af den levende organisme, som udgøres af den forskning, som samler sig omkring det arnamagnæanske institut i København. Skilles et forældrepar, vil den rette kærlighed til barnet give afkald på at have barnet hos sig, hvis det er klart, at barnets trivsel fordrer, at det er hos den anden part.

Der er formodentlig hos mange medborgere i dette land og også hos adskillige medlemmer af det høje ting en tilbøjelighed til at betragte den videnskabelige sagkundskab som snæversynet og egoistisk, når den enstemmigt med en sådan styrke vender

sig imod det foreliggende lovforslag. Jeg må her have lov til at afvise den kritik, som af de ærede medlemmer hr. Dupont og hr. Aksel Larsen er rettet mod den af flere videnskabsmænd udgivne pjece vedrørende fakta om håndskrifterne. Det er ganske urimeligt og uberettiget at stemple oplysningerne i denne pjece, selv om enkelte af dem kan forekomme uheldige, som propaganda, som åndelig vildførelse, som himmelråbende unøjagtigheder, som misvisende fremstillinger o. s. v. Uden at ville lægge en helgenglorie om de lærde hoveder tør jeg sige, at denne opfattelse rammer langt fra centrum. Hvad jeg lige har anført om håndskriftforskningens uløselige sammenknytning med vore biblioteker, skulle vise, hvad der er drivfjederen i sagkundskabens protester. De studerende af alle alderstrin, fra de vidende oldinge til de videnhungrende studenter, ved af daglig erfaring, hvad de taler om. Mon der ikke var grund til, at vi her i det høje ting stillede os selv det spørgsmål til fornyet overvejelse: har vi tilstrækkelig mange holdbare grunde til at gå imod den samlede sagkundskab? Så vidt jeg er orienteret — men jeg er jo ny i det høje ting — plejer folketinget at lytte til sagkundskaben. Hvorfor så ikke her? På hvilket andet område ville vi vove ikke at lytte? Er der noget andet område overhovedet, hvor nogen ville kalde det forsvarligt ikke at lytte til sagkundskaben?

Det er ikke min hensigt at diskutere, i hvilket omfang og på hvilken måde sagkundskaben er blevet hørt under forberedelsen til lovforslagets oprindelige fremsættelse. Det afgørende er, at vi nu og i de kommende måneder skal tage stilling. Det må derfor fremhæves som et væsentligt krav, at det kommer til en grundig forhandling med sagkundskaben under udvalgsbehandlingen. Jeg skal ligeledes afstå fra at komme ind på enkeltheder angående fremgangsmåden ved lovforslagets fremsættelse i 1961 og dets formulering, som vel ikke kan siges at være den heldigste.

Jeg skal kun nævne de bekymringer, som nu sidst er kommet frem fra norsk side, f. eks. ved professor Halvorsens indlæg i Studenterforeningen i tirsdags, og som ikke synes ganske ubegrundede. Det er bekymringer, som også tidligere talere har været inde på. Det drejer sig især om lovforslagets

[Diderichsen.]

kriterier for udvælgelsen af de håndskrifter, som skal overgives og afgives til Islands universitet. De forekommer unægtelig at være ret tågede og ubestemte og således uklare i deres konsekvenser og praktiske udformning. Desuden er der spørgsmålet om listen over de håndskrifter, man tænker sig at udlevere, en liste, som er blevet hemmeligholdt, således at kommissionen og Den arnamagnæanske Stiftelses ledelse ikke har været gjort bekendt med den. Endelig er der det kgl. biblioteks to nordiske klenodier, Flatøbogen og Codex regius af Den ældre Edda, som er nævnt i lovforslaget uden særlig begrundelse for den foreslåede udlevering til Island.

I en tid, hvor der er en stadig voksende erkendelse af videnskaberne, også de humanistiskes, uundværlighed, må det ikke ske, at det høje ting pådrager sig den svageste skygge af en mistanke om at stå uforstående over for vore videnskabsmænd og deres arbejde og således nedsætter sin anseelse blandt vore førende intellektuelle. Vi må derfor på det nøjeste gennemprøve alle muligheder for at finde en ærefuld løsning på denne sag, som, om det er muligt, tager hensyn til det islandske folks ønsker uden at gøre den lange, ærværdige og livskraftige danske forskerindsats af internationalt ry uret. Her går efter min mening den rimelige grænse for gavmildheden over for Island.

Som det er naturligt for et virkelig liberalt parti som venstre, har partiet stillet sine medlemmer frit i denne sag. Det vil fremgå af mine udtalelser, at jeg ikke kan stemme for lovforslaget i dets nuværende form; men som mit partis ordfører, det ærede medlem hr. Ib Thyregod, vil jeg støtte alle bestræbelser for i fuld samforståelse med sagskundskaben at nå frem til en bærekraftig løsning, og jeg er overbevist om, at den højtærede undervisningsminister på sin side vil gøre alt for at lette sådanne undersøgelser.

Lad mig slutte med at sige, at folkelig kulturarv og arkivmæssig besiddelse af håndskrifter er to helt forskellige ting, som man ikke har lov at sammenblende. Den danske folkehøjskole ville synge Grundtvigs sange lige højlydt og lige længe, hvad enten Grundtvigs manuskripter befandt sig i

København eller i Reykjavik. Saxo Grammaticus' fortællinger ville leve lige længe i folkets bevidsthed, hvad enten Saxomanuskripterne befandt sig i Paris eller i København, men udforskningen af Saxohåndskrifterne i deres betydning for nordisk og europæisk kultur ville trives bedst, hvor de biblioteksmæssige forhold var gunstigst. Islands folkelige kulturarv vil være lige levende, hvad enten de omstridte håndskrifter befandt sig i København eller i Reykjavik.

Thestrup: Da denne sag var til behandling her i tinget i 1961, gik jeg ind for lovforslaget, idet jeg dog gav udtryk for forskellige betænkeligheder. Jeg har ikke ændret min principielle indstilling, men der er stadig nogle undersøgelser og forhandlinger, jeg ønsker foretaget.

Jeg vil gerne gøre 2 bemærkninger. For det første: det er min opfattelse, at Island ikke har nogen juridisk ret til den udlevering af håndskrifter, som dette lovforslag i realiteten medfører. For det andet: det er ligeledes min opfattelse, at det er lovgivningsmagten og lovgivningsmagten alene, der kan træffe bestemmelse om udlevering, og at hverken domstolene, Den arnamagnæanske Stiftelse eller Københavns universitet kan hindre det, hvis folketinget vedtager det og det får kongens stadfæstelse.

Min begrundelse for udlevering er, som jeg tidligere har sagt det, det, der er udtrykt i betænkningen fra 1951 om håndskrifterne, pag. 8, og jeg beder om tilladelse til et citat:

„I tiden fra begyndelsen af det 12. århundrede og op til reformationen udførtes på Island en litterær stordåd. Efter vedtagelse af Altinget 1117 begyndte man nedskrivningen af den islandske ret, ligesom der opstod en betydelig kirkelig litteratur: prædikensamlinger, helgenlegender, ritualbøger og andre opbyggelige værker. Men af størst betydning var det, at i disse århundreder, navnlig i tiden ca. 1250-ca. 1400, nedskreves den islandske poetiske digtning og værker om digtekunsten, fremstillinger af Norges og Islands historie og forskellige andre historiske skrifter samt slægtssagaerne.“

Det er denne stordåd, vi skylder vort kendskab til den kultur og livsopfattelse, der eksisterede i de nordiske lande inden

[Thestrup.]

kristendommens indførelse. Kendskabet her-til er efter min mening betydningsfuldt for os, og vi ved jo alle, hvilken overordentlig betydning det har haft for vort lands kulturelle udvikling; jeg behøver blot at nævne navne som Oehlschläger og Grundtvig.

Men dernæst: denne litterære stordåd er udført af et folk, der er nært beslægtet med os, og som sammen med Sverige, Norge og Finland politisk og kulturelt står os nærmere end noget andet folk.

Og endelig: for det islandske folk er disse gamle bøger en national helligdom, medens det for vort folk og for de andre nordiske folk ikke er selve bøgerne, men deres indhold, der har den afgørende betydning. Det giver for mig begrundelsen for udleveringen, og jeg kan sige, at det rører mig ikke det fjerneste, at man siger, at min beslutning er følelsesmæssigt bestemt. Ja, det er den, men netop i et spørgsmål som dette må følelserne have en betydelig ret.

Jeg vil dog gerne stille følgende betingelser for min medvirken til sagens gennemførelse: for det første må der på ny foretages en grundig udvalgsbehandling, eller der må foretages en grundig udvalgsbehandling — jeg var ikke medlem sidst, så jeg tør ikke sige, hvor grundig den tidligere var. For det andet må det være klargjort, at forskningen af de islandske håndskrifter og det videnskabelige arbejde med dem ikke hindres eller ikke i væsentlig grad besværliggøres ved den ordning, der etableres.

Hvis udleveringen skal få den rette værdi i forholdet mellem det islandske og det danske folk, så må en overvejende del af det danske folk og en overvejende del af dette tings medlemmer gå ind for den. Derfor henstiller jeg, at man søger at finde frem til en ordning, der kan samle en helt anderledes stor tilslutning end den foreliggende. Tanken om folkeafstemning har været fremme, og jeg kan sige, at jeg havde gerne set, at sagen var blevet afgjort ved en folkeafstemning.

Må jeg til slut sige, at efter min opfattelse

kan den afsluttede traktat — jeg må i øvrigt sige, at jeg er egentlig ikke helt klar over, hvorvidt den er ratificeret eller ej — der er vedføjet det lovforslag, vi har fået udleveret, ikke være til hinder for ændringer i den foreslåede ordning. Ifølge traktatens artikel 1 bliver der nemlig kun tale om overførelse af håndskrifter m. m., når den ved lovforslaget foreslåede ordning er gennemført, og traktaten er derfor efter min mening uden nogen betydning, indtil loven og dermed delingen er vedtaget.

Edv. Jensen: Udleveringen af de islandske håndskrifter er ikke blot et spørgsmål om en ædelmodig og storladen national gestus. Det er det også, selv om jeg synes, at denne gestus taber noget af sin værdi derved, at gavens modtager stiller bestemte krav for at modtage den. Det er heller ikke blot et juridisk spørgsmål, skønt det berører alvorlige juridiske problemer, og endelig er det heller ikke et blot videnskabeligt spørgsmål. Det høje ting bør være varsom med at gribe ind i den videnskabelige forskning uden efter indgående forhandling med de videnskabsmænd, der er engageret i denne forskning, og i dette tilfælde burde der vel endda forhandles med sagkyndige også fra de andre nordiske lande. Men udleveringen er efter min opfattelse også et folkeligt spørgsmål.

Disse skrifter har sammen med en række andre oldnordiske skrifter spillet den allerstørste rolle i dansk digtning, dansk undervisning og dansk folkeliv. Vi kan blot tænke på det store arbejde, Grundtvig gjorde med Nordens ældste kultur. Vi kan tænke på den inspiration, der herfra er udgået til guldalderens store digtere som Oehlschläger, Ingemann og mange andre. Der er næppe noget, der har øvet større inspirerende indflydelse på dansk digtning og folkeliv lige fra Absalons og Saxos dage og indtil folkehøjskolens tid.

Hertil vil man sandsynligvis indvende, at den folkelige udmøntning af disse arvede værdier kan foregå lige fuldt, enten vi har

[Edv. Jensen.]

de originale skrifter eller blot afskrifter af dem. Jeg vil hertil sige, at der er en stærk forbindelse mellem den videnskabelige forskning og den folkelige udmøntning. Skal vi blive ved at kunne tale folkeligt om disse emner og finde nyt at sige, så må der gøres et indgående og fortløbende videnskabeligt arbejde. Det er aldeles nødvendigt.

Jeg tror ikke, denne gave vil vække beundring hos vore nordiske nabofolk, snarere måbende forbavelse, og jeg må til sidst indrømme, at jeg engang sammen med andre højskolefolk har været med til at udtale ønske om disse skrifers udlevering, men jeg må sige, at det er gået mig sådan, at jo mere jeg har haft lejlighed til at sætte mig ind i denne sag, desto mere er jeg blevet overbevist om, at disse håndskrifter ikke bør udleveres.

Morten Lange: Da vi første gang havde dette spørgsmål til behandling her i folketinget, udtalte jeg min beklagelse over, at man ikke på behørig og rimelig vis havde forhandlet med universitetet og dets myndigheder om de udleveringer, man påtænkte, eller den gave, man påtænkte at give. Tiden siden 1961 er, så vidt jeg kan se, hvad det angår, blevet usædvanlig sparsomt anvendt. Jeg vover ikke at tænke på, hvilken revolution der ville være sket i landet, hvis det drejede sig om et landbrugsmæssigt anliggende, hvor man på lignende måde havde undladt at føre samtaler med Landbrugsrådet, husmandsforeningerne, tolvmandsforeningerne, og hvem man ellers kunne henvende sig til.

Jeg tror nok, at det havde været usædvanlig klogt, om man havde vovet sig ind i løvens hule i mellemtiden, når vi nu skulle have loven udskudt, og talt med disse udmærkede arnamagnæanere. Jeg tror, at vi så havde fået en lidt mere rolig optakt til behandlingen. Desværre er nu optakten blevet så højlydt, at det er ret svært at skelne de sagligt set ikke ubetydelige indvendinger, som der jo også er i den protestbølge, der har rejst sig. Der er grund til at minde folketinget om, at de folk, der farer frem så hårdt, er folk, som inden for deres faglige område og i det hele taget inden for videnskab og forskning er folk af fremragende dygtighed, og når de går ind

for sagen med den ildhu, som de gør, ja, så er jeg helt sikker på, at det måske kan virke lidt voldsomt på det ærede medlem hr. Dupont, men det skulle måske snarere virke som et udtryk for, hvor meget de interesserer sig for og gør ud af det fag, de er sat til at bestride. Lad os tage reaktionens kraftighed mere som et udtryk for en virkelig vilje blandt vore forskere til at gøre et arbejde og gøre det godt, og lad os prøve på på trods af de lidt højlydte betoningener at se, hvad der ligger i de ting, der bliver ført frem. Jeg er helt klar over, at når man vil prøve på at disponere over vigtige dele af disse forskeres arbejdsmateriale, så er det et alvorligt problem, og det er for mig en skam at notere, at man ikke har vist mere omsorg for at sikre sig disse parters medvirken.

Det forekommer mig, at det var temmelig letsindigt, når den tidligere undervisningsminister Jørgen Jørgensen forleden henviste til forrige århundredes begejstrede skandinavisme og appellerede til os om at lade os besjæle af noget lignende i dag, når dog det, som i praksis er i fare for at ske, er, at man i stedet for at få indført noget praktisk og fornuftig skandinavisme graver grøfter imellem de nordiske landes videnskabsmænd. Det er jo også en ting, der kan komme ud af disse forhandlinger, hvis de ikke bliver ført med tilstrækkelig klogskab og dygtighed. Det forekommer mig, at såvel regeringens forberedelse af dette arbejde som i og for sig også oppositionens, skal vi sige lovlige hårdhændede udnyttelse af mulighederne ikke har gavnet sagen. Jeg tænker ikke på den samlede opposition, men specielt på dens yderste højre fløj, det ærede medlem hr. Rimstad. Det ærede medlem har denne gang været særdeles ferm til at gøre dette til et Haupt- und Staatsanliggende. Jeg tror, man har gjort sagen ringe tjenester ved den hemmelighedsfulde måde, hvorpå man har lagt den til rette, og ved mangelen på forhandling.

Men når disse bemærkninger er blevet fremført, skal jeg ikke lade være med også at fremføre, at på trods af al denne klodsethed forekommer det mig alligevel ganske klart, at det er en helt rigtig tankegang, der ligger bag ved det lovforslag, som vi nu for anden gang har til behandling. Man skal ikke have været ret mange dage i

[Morten Lange.]

Island, man skal ikke have haft ret megen fornemmelse af, hvordan forholdene er i det land, før man forstår både torskekrigen som det ene store nationale anliggende og ønsket om at få håndskrifterne som det andet. Jeg kan forstå det; jeg synes, det er retfærdigt, og de afsavn, det kan pålægge dansk forskning, de vanskeligheder, det kan pålægge os, er til at overskue i sammenligning med den styrke, hvormed hele det islandske folk rejser dette krav. Så kan man sige, det er følelsesmæssigt og alt muligt andet godt. Ja men følelser har da heldigvis også deres ret.

Der er for mig ikke tvivl om, at de monumentale dele af de samlinger, vi snakker om, skindbøgerne, som i hovedsagen, så vidt jeg ved, er restaureret, og som i hovedsagen, så vidt jeg er bekendt med det, har været genstand for en omhyggelig forskningsmæssig gennemgang, bør vi aflevere; dem bør vi give islændingene, så snart vi overhovedet kan få det foranstaltet. Den tvivl, som for mig kommer ind over for spørgsmålet, vedrører ikke disse monumentale gaver; den drejer sig om resten af samlingen, om de mange mindre håndskrifter, hvorover jeg har forstået at man har ladet fremstille en liste, som man måske ikke rigtig ved om eksisterer, eller hvor langt den er, og hvor jeg er temmelig sikker på at de meget vage kriterier, som lovforslaget bruger, må være usædvanlig svære at anvende, når man skal sortere håndskrifter ud rent praktisk. Jeg er sikker på, at en fornyet gennemgang af denne liste er særdeles nødvendig, og jeg tror, det vil føre til en revision. Jeg tror, at vi trænger til en sådan gennemgang, og jeg håber, at man efter de forhandlinger, vi nu får som led i den, vil forhandle sig til rette om en gennemgang af en liste, som giver rimeligt resultat.

Jeg skal ikke lægge så forfærdelig mange flere bemærkninger til. Det har været gjort helt klart, at man allerede under den forrige udvalgsbehandling var nået til enighed om — sådan forstod jeg det — at intet skulle udleveres, førend det er restaureret. Jeg lægger vægt på det, for det er vanskeligt at udlevere urestaureret materiale. Jeg tror også, at der vil kunne vindes forståelse for, at intet skal udleveres, hvis det er et led i en akut forskning, en virkelig fort-

gående forskning, der ikke alene drejer sig om den oldislandske ordbog, men også hvad andet der nu kunne komme på tale. Alt dette er jeg sikker på at man kan forhandle sig til rette om, og at der kan skabes en sådan atmosfære for disse forhandlinger, at man når gode resultater.

Jeg tror i øvrigt, at man skal anskue også et andet problem i forbindelse med denne gave. Jeg tror, man skal erkende, at det, man skal have ud af det, formodentlig er et dobbeltresultat. Man skal herigenem fremme, at forskningen af de islandske håndskrifter kan videreføres i deres naturlige sprogmæssige miljø, i Reykjavik. Det er svært på grund af de små biblioteksmæssige muligheder, men jeg er sikker på, at der alligevel kan nås store resultater. Jeg tror imidlertid, at vi samtidig skal sætte en anden aktion i gang; for det er fuldstændig rigtigt, at vi ikke dermed skal formindske aktiviteten i forskningsarbejdet i kongeriget Danmark, specielt ved Københavns universitet, hvad angår hele dette brede forskningsområde. Vi har jo ikke alle håndskrifter. Der er masser af håndskrifter andre steder i verden, og da specielt i vore nabolande. Jeg tror, vi skal se at få en forhandling i gang med universitetsmyndighederne, men med et lidt større og bredere oplæg end det, vi hidtil har tænkt os. Det kunne være fornuftigt ikke alene at snakke om fotografering af de håndskrifter, vi selv har og tænker på at forære væk; man kunne da i samme forbindelse tænke på, om vi ikke skulle foranstalte en fotografering af håndskrifter i andet eje, så vi hernede virkelig fik en arbejdssamling, der var så komplet som muligt, således at vi virkelig fik gjort vort til også at styrke dette center.

Jeg tror, vi kan komme ud af hele denne sag, som ikke skulle have været et problem, men kun et spørgsmål om fornuftigt samarbejde, og jeg tror, at vi bedst kan komme ud af den ved at styrke begge disse center, således at vi på begge områder, både i Island og i Danmark, styrker forskningen af disse områder. Jeg er sikker på, at en forhandling på den baggrund vil gøre det nemmere at vove sig ind i den løvehule, som folkettinget og regeringen med sin måske ikke altid lige hensigtsmæssige fremgangsmåde i dette anliggende har fået skabt sig, og jeg tror

[Morten Lange.]

ikke, vi behøver at være bange for løvehuler, især ikke hvis de er befængt med professorer.

Jens Peter Jensen (Sorø amt): Den højtærede undervisningsminister fremsatte det foreliggende lovforslag meget prompte efter overtagelsen af sit høje embede. Det kan tages som udtryk for, at regeringen betragter dette som en hastesag, og dette bestyrkes jo af den ærede socialdemokratiske ordførers klart udtalt tvivl om, at der overhovedet foreligger forhandlingsmuligheder.

Jeg sporede også hos den ærede radikale ordfører, hr. Helveg Petersen, en trang til, at vi skulle have en hurtig afgørelse — hvordan man så samtidig skulle få en værdig afgørelse, har jeg noget svært ved at opfatte. Man må altså få den opfattelse, at det for regeringspartiet drejer sig om at få gennemført det foreliggende forslag uden ændringer, og at man derfor lige så godt kan skynde sig at få det hele overstået. Må jeg heroverfor gøre opmærksom på, at det høje ting ved valget den 22. september fik 49 nye medlemmer. For os, der er nye i tinget og derfor først nu har mødt denne sag på dette plan, må en rum tid til overvejelse af problemerne være nødvendig. Jeg for mit vedkommende ønsker i hvert fald ikke at træffe beslutning i ledebånd fra ærede medlemmer, der har været sagen igennem i folketing og udvalg. Altså, dette kan ikke gøres til en hastesag. Det ærede medlem hr. Morten Lange talte om den restaurering, der skal foregå, før udleveringen finder sted. Også dette bekræfter, at der vil gå lang tid, inden den endelige udlevering kan finde sted. Hvorfor har det så sådan et hastværk med at få vedtaget en beslutning herom?

Dernæst et par ord om selve lovforslaget. Jeg kan ikke stemme for et forslag, der er formet som en blankoveksel. Det folketing, der vedtager dette lovforslag, ved ikke, hvad det har besluttet at give væk. Lovforslaget savner en klar fortegnelse over, hvad der i givet fald skal udleveres. Ligeså må vi vide, hvor stor en del af legatkapitalen der i givet fald skal afleveres. Folketinget bør heller ikke kunne acceptere, at der tillægges statsministeren de vidtgående bemyndigelser, som indeholdes i lovforslagets

§ 3. Bemyndigelserne er så vidtgående, at de i givet fald kan benyttes til en udlevering, der i bund og grund sønderdeler håndskriftsamlingen. Der kunne jo komme en statsminister, der i højere grad end den nuværende er forlenet med beslutsomhedens nådegave.

Så meget om selve lovforslaget. Jeg vil derefter gøre en måske politisk bemærkning om spørgsmålet ekspropriation. Der hersker jo tvivl om, hvorvidt der her er tale om ekspropriation eller ikke. Endelig klarhed over dette forhold kan først opnås, når lovforslaget er blevet lov og derefter er blevet prøvet ved højestereet. På stadijerne forud for lovforslagets vedtagelse kan universiteternes juridiske fakulteter jo meget vel komme med udtalelser, og disse tilkendegivelser kan præge debatten, kan påvirke det enkelte medlems indstilling og stillingtagen. Men fakulteternes udtalelser er ganske uforpligtende, har ingen bindende virkning. Så vil jeg lige gøre opmærksom på, at forud for folkeafstemningen om jordlovene blev der dannet den praksis, at det alene er justitsministerens skøn over, hvorvidt et lovforslag indeholder ekspropriationsbestemmelser eller ikke, der er afgørende for, om det pågældende lovforslag kan sendes til folkeafstemning. Jeg går ud fra, at den nuværende højtærede justitsminister ligesom sin forgænger afviser, at der er tale om ekspropriation, og hvis det er tilfældet, kan man altså fastslå, at vejen til folkeafstemning er farbar.

Må jeg sige til den højtærede undervisningsminister, at det kan blive nødvendigt at benytte denne nødudvej, hvis regeringen og dens støttepartier er ude af stand til at gøre rimelige indrømmelser under udvalgsforhandlingen. Jeg vil i hvert fald bede den højtærede undervisningsminister lade dette indgå i sine overvejelser.

Må jeg så slutte med et forsøg på at bringe hele denne sag ind i et nyt og større perspektiv. Se, det må jo være indlysende, at der i en sag som denne bør gøres, hvad gøres kan for at lette og fremme videnskabeligt forskningsarbejde. I jo højere grad dette sker, kan det, der i dag er finkost for trænedede specialister, bliver nærende kost for hvermand. Lovforslaget vil ikke fremme videnskabens og forskningens arbejde, tværtimod. Folkets ting vil ved at

[Jens Peter Jensen (Sorø amt).]

vedtage lovforslaget hindre, at noget værdifuldt bliver et levende folkeje. Vi kan give videnskaben og forskningen bedre arbejdsvilkår, hvis vi fra dansk side tilbyder at opføre og drive et institut, der giver plads for alt relevant materiale. Regeringen bør opfordre enhver dansk og udenlandsk indehaver af relevant håndskriftmateriale til at lade dette få til huse i et sådant institut. Alt bør samles under ét tag, men hver enkelt besidder af materiale må selvfølgelig fortsat bevare sin fulde ejendomsret til dette. Det vil være den sagligt rigtige løsning. Den vil tillige passe ind i det behov, der så åbenlyst består for at give det danske institut bedre lokale- og arbejdsforhold, end det har i dag.

Ved at følge mit forslag vil man tillige kunne løse et andet praktisk og teknisk påtrængende problem, nemlig at sikre disse uerstattelige værdier mod en ødelæggelse ved ildsvåde eller krigshandlinger. Der er vel ingen, der tør afvise, at sådanne ulykker kan indtræffe, og at håndskriftsamlingen i så fald vil være temmelig prisgivet, hvis den fremdeles skal være under de vilkår, som den har i øjeblikket. Se, der vil jo være storhed i en ordning efter disse linjer, og vi vil samtidig kunne løfte sagen ud af liden-skabernes atmosfære, bringe den på et sagligt plan, der har et fremtidsperspektiv. Må jeg henstille til det kommende folketingsudvalg, at det lader de her fremførte tanker underkaste en realitetsbehandling. Viser det sig så ugørligt at realisere disse planer, ja, så vil arbejdet med dem dog i det mindste kunne lette det tryk, der hviler på manges samvittighed i hele dette anliggende.

Thisted Knudsen: Jeg ved ikke, om det fortsat er tilladt her i landet at være primitivt national. Jeg har en gang imellem en opfattelse af, at det ikke duer mere, men jeg bekender blankt og ærligt, at jeg er helhjertet modstander af dette lovforslag. Jeg er enig i de betragtninger, som er anført til fordel for en udvalgsbehandling, der nærmer synspunkterne mod hinanden, og jeg håber, at det vil lykkes. Jeg har den enkle opfattelse, at hvis den danske befolkning skal give en gave af denne beskaffenhed til det islandske folk, må der være nogenlunde enighed i dette høje ting; men

ikke alene dette; der bør efter min opfattelse også være nogenlunde enighed i den danske befolkning — det er jo dog til syvende og sidst den, der skal give gaven, og ikke os.

Vi overværede en fjernsynsdiskussion i tirsdags aftes. Vi kan lige så godt være ærlige: de politiske anskuelser stod sig ikke! Det var videnskabsmændene og andre, der ved denne lejlighed påvirkede den danske befolkning, og jeg tror, man har lov til at sige, for sådan er det, at ude omkring i befolkningen er der i disse øjeblikke en voksende modstand mod dette lovforslag, en steppebrand, om man vil. Det er altså baggrunden, når man vil gøre op, hvordan stemningen i dette øjeblik er ude i den danske befolkning; så kan man i øvrigt mene, hvad man vil. Jeg håber, at disse udvalgsforhandlinger må føre til noget af det, visse ordførere har været inde på, og jeg håber også, at man vil kunne nå så langt, at man vil overbevise befolkningen om, at vi er en glad giver i denne situation. Det kræver hos regeringen stor smidighed, det kræver evne og vilje til at samarbejde med dem, som efter min opfattelse har et stort ord at skulle sige i denne sag, dem, som er direkte implicerede i forskningen.

Jeg håber altså på denne enighed. Jeg har ikke lagt skjul på, at hvis denne enighed ikke kan opnås, så vil det være rimeligt at lade den danske befolkning svare selv. Vi kan ikke sige til den danske befolkning, at dette spørgsmål er for betydningsløst. Vi kan ikke sige til den, at den ikke forstår det, slet ikke. Vi skal i 1966 have kommunevalg. Man kan godt her give vælgerne to stemmesedler, og jeg ser altså det som en mulighed, hvis enighed ikke opnås. Jeg ønsker denne enighed, men jeg ønsker også, at den danske befolkning er helhjertet med, og meget afhænger altså af smidighed hos den højtærede undervisningsminister, der er på sin første store prøve. Frisk mod, Antonius, endnu har du intet ondt bedrevet.

Undervisningsministeren (K. B. Andersen): Jeg kan begynde med det sidste indlæg og sige tak for den vandelsattest, jeg fik af det ærede medlem hr. Thisted Knudsen. Jeg kender ikke det ærede medlem personlig godt nok til at vide, om jeg kan kvittere. Jeg tror, jeg kan.

Hvad selve debatten her angår, vil jeg

[Undervisningsministeren.]

gerne takke de ordførere, der har vist interesse for og forståelse for, skal vi sige tanken, ideen og perspektivet i det forslag, der her er genfremsat i samme skikkelse, som det havde, da vi behandlede det i 1961, og det er jo heldigvis langt de fleste af de ærede ordførere, der har talt herfra.

Jeg skal ikke ved denne lejlighed gå ind i en detaljeret sagbesvarelse af de vældige mange punkter, der har været rejst. Det afgørende i dag ved en behandling af denne art er jo dog, at partiordførerne og de andre ærede medlemmer, der har ønsket at give udtryk for deres principielle standpunkter, får lejlighed til det. Vi skal jo have en udvalgsbehandling — og en grundig udvalgsbehandling, som jeg allerede har sagt adskillige gange, for at vi kan få lejlighed til at få belyst alle de spørgsmål, der blev rejst her i dag, og flere, der vil blive rejst.

Det ærede medlem hr. Dupont bad mig bekræfte, at netop den hurtige fremsættelse vil give mulighed for en grundig behandling. Jeg har for så vidt allerede gjort det, men vil gerne gøre det igen. Der kan både blive mulighed for en grundig udvalgsbehandling og selvfølgelig også mulighed for gennem udvalget — det er jo i øvrigt noget, udvalget selv afgør — at få en forhandling med de videnskabsmænd, som særlig arbejder med håndskrifterne.

Jeg var glad for, at det ærede medlem hr. Ib Thyregod — som i øvrigt også andre ærede medlemmer — klart gjorde opmærksom på, at islændingene ikke kunne have noget juridisk krav, og at derfor også spørgsmålet om at bringe Haagdomstolen ind i billedet ikke er aktuelt. Det ærede medlem citerede jo professor Brøndum-Nielsen fra den blå betænkning, og jeg vil gerne gøre det samme. Jeg skal ikke bringe mange citater, men jeg kan ikke lade være at gøre det, netop fordi man har talt om videnskabsmændenes og politikernes stilling og har forsøgt at stille det op som to meget forskellige grupper. Jeg synes, noget af det mest ejendommelige, kan man måske sige, ved den fjernsynsdiskussion, vi overværede forleden aften og et godt stykke ud på natten, forekom på det tidspunkt, da professor Brøndum-Nielsen stillet over for de citater, det her drejer sig om, gav udtryk for, at det sådan var, jeg husker, professoren brugte udtrykket en

leg, han var gået ind på. Jeg husker ikke rigtig det tillægsord, der blev stillet foran; jeg tror, det var ligesom en forkert leg, en farlig leg, det så han nu. Jeg kan ikke lade være at nævne, at denne mindretalsudtalelse jo ikke stod for professor Brøndum-Nielsens egen regning, men var afgivet sammen med nu afdøde professor Carsten Høeg, og jeg tror, at alle, der har haft den, ja, glæde er sådan et fladt ord i denne sammenhæng, jeg kan ikke finde et bedre i øjeblikket, den glæde at kende professor Carsten Høeg, også kender hans meget skarpe standpunkter. Jeg tror, at mange i denne sal ligesom jeg har oplevet at være meget uenige med ham, når man drøftede ting med ham af samfundsmæssig art eller ting i anden sammenhæng, men vi kendte også professor Carsten Høeg så godt, at vi ved, at det i hvert fald ikke for ham har været hverken leg eller opportunisme. Det har været dyb alvor. Jeg synes, det er rigtigt at sige, selv om de to professorer er enige i udtalelsen, at der for alle os, der har kendt professor Carsten Høeg, ingen tvivl er om, at der har været en afgrundsdyb forskel i motiverne.

Professor Carsten Høeg har talt virkelig ud af det hjerte og den voldsomhed, som nogle af os kendte — måske somme tider uenige med ham, men også med dyb respekt. Jeg nævner det, fordi det bliver svært fra politisk side at skulle støtte sig på sagskudskaben. Vi fik at vide af professor Brøndum-Nielsen, sidste gang dette var til behandling her og professoren skulle råde det høje ting — det må man ikke glemme; det var ikke en tilfældig avisartikel — at man kun undtagelsesvis bør udlevere, men at netop i dette tilfælde kan de argumenter anføres, der berettiger undtagelsen, og her sagde professoren, at Island så godt som helt savner mindesmærker, altså det argument, som dr. Widding har betegnet som almueargumentet — det må de se at klare indbyrdes — og henviste til den brede og ikke uforklarlige folkestemning og på den baggrund begrundede, hvorfor han ville være med til en betydelig gave af håndskrifter til Island, og derefter gav sig til ud fra det, han kaldte videnskabelige forskningskriterier, at udskille de håndskrifter, det drejede sig om. Det var altså den vejledning, det høje ting fik, sidste gang denne sag var aktuel, fra videnskabelig side, og nu får vi af professor

[Undervisningsministeren.]

Brøndum-Nielsen at vide, at det var en leg, som altså ikke skulle tages for andet, end en leg normalt skal tages for. Det gør det jo ikke lettere for os at tage stilling i en sag, hvor — og det gælder vel næsten os alle — vi har så svært ved at gøre det med faglig indsigt.

Det ærede medlem hr. Ib Thyregod sagde, og det er jeg helt enig i, at det var noget ganske særligt, det drejede sig om i dette tilfælde på grund af det fællesskab, der tidligere har bestået mellem Danmark og Island, hvorfor denne sag ikke kunne sammenlignes med eventuelle andre tanker om udlevering; jeg er også glad for, at det ærede medlem ligesom flere andre ærede medlemmer har vendt sig mod påstanden i den pjece, der er sendt til os alle om, at håndskrifterne henligger i forsømt tilstand i Island. Den, der vel nok næsten har størst sagkundskab herhjemme, hvad angår hele spørgsmålet om håndskrifterne, lederen af det arnamagnæanske institut, professor Jon Helgason, har jo også i Berlingske Tidende for nylig sagt, at pjecen på dette punkt var forkert og misvisende. Det samme er sagt — og det kan da kun glæde, selv om det måske kan virke lidt mere ejendommeligt — af universitetslektor, magister Agnete Lund, som selv er en af udgiverne af pjecen.

Alle vi, der havde lejlighed til at følge fjernsynets besøg i samlingen i Reykjavik, vil jo også af selvsyn vide, at det er forkert; man behøver ikke at være fagmand for at dementere pjecen på dette grundlag. Jeg siger det kun for ligesom at bidrage lidt til en nuancering. Der er ikke tale om videnskabelige argumenter på den ene side, der ud i alle detaljer kan stå for en nærmere kritik, og politisk og folkelig arv på den anden side, der ikke kan stå for nogen kritik. Jeg tror, det ville gavne hele denne sag, om vi kunne få en diskussion med en lidt mere nuanceret betragtning.

Det ærede medlem hr. Ib Thyregod sagde, at der måtte være mulighed for et bredt forlig, og det er da uden videre klart, at jeg håber af mange grunde, at der må være mulighed for både en rolig, saglig udvalgsbehandling og også for en bred tilslutning til dette forslag; men det må samtidig siges, at der er jo da grænser for et forlig, idet dette forslag — det ved man jo,

det har været offentligt, klart sagt både sidste gang og nu — er forhandlet med islændingene, begribeligvis ikke fordi Island skal bestemme indholdet af den gave, det danske folk skal give, det er da fuldstændig klart, men der har været forhandlet om disse forhold, sådan som det må være, når de bygger foruden lovforslaget bl. a. på den efterfølgende traktat. Det vil også sige, at et forlig, der ændrer disse forudsætninger, må eller kan muligvis for islændingene føles som bristende forudsætninger af en sådan art, at vi skal til at begynde forfra på hele sagen.

Det ærede medlem hr. Poul Møller kritiserede den hurtige fremsættelse af dette lovforslag. Det overraskede mig ikke. Sidste gang et tilsvarende lovforslag var fremme, bebrejdede det ærede medlem min forgænger den sene fremsættelse af lovforslaget og sagde, at der kun var 8 dage for folketinget til at gennemføre det. Denne gang er der — jeg havde nær sagt næsten 8 måneder. Begge dele finder det ærede medlem forkert, og det undrer ikke mig, og jeg tror heller ikke andre medlemmer i tinget.

Det ærede medlem spurgte, om folketinget stod frit i denne sag. Kan vi ændre gaven uden reaktion i Island? Det kan jeg jo ikke svare på, men hvis Danmark var stillet i Islands situation og der havde været de forhandlinger, der har været, kan man vel nok sige, at det er et spørgsmål, der i nogen måde besvarer sig selv. Men der kan vel også komme reaktion fra et andet sted. Man må jo ikke glemme, at vel var der 39 medlemmer af det høje ting, der sidste gang stemte imod, men der var 110, der stemte for — 110 medlemmer, der efter et arbejde med sagen og ud af en ærlig overbevisning fandt, at denne gave havde en sådan karakter, at man kunne gå helhjertet ind for den. Jeg ved vel, at nogle af disse 110 nu er udgået af tinget, men de medlemmer, der er tilbage af de 110, må jo også have en mening om, hvorvidt vi kan ændre den gave, man én gang fra disse medlemmers side — eller fra vor side, jeg var jo også med til at stemme for det — har været med til at stille Island i udsigt.

Det ærede medlem hr. Poul Møller spurgte, om man overhovedet kunne lovgive over privat ejendom. Jeg vil gøre opmærksom

[Undervisningsministeren.]

på, at det ærede medlem jo var medunderskriver på den betænkning, hvori der stod:

„Der er i udvalget enighed om, at lovgivningsmagten inden for grundlovens rammer er beføjet til at foretage en deling af den arnamagnæanske samling og foretage de herfor nødvendige ændringer i fundatsen.“

I forbindelse med spørgsmålet om kriterierne for spørgsmålet om Islands kulturrejse, hvad der nøjere skulle ligge i dette udtryk, var det ærede medlem hr. Poul Møller også inde på hensynet til forskningen gennem årene. Jeg er helt enig i, at det selvfølgelig også er et af de elementer, der må indgå i spørgsmålet om islandsk kulturrejse, og det giver mig anledning til at bringe et par korte citater, som jeg beder den højtærede formand om tilladelse til, af en kronik, som professor Jon Helgason skrev i 1950; jeg beder om, at man bemærker tidspunktet. Det vil altså sige et tidspunkt, der ligger nogle år før vi herhjemme rigtig tog forskningen op i det omfang, den nu har. I denne kronik siger professor Helgason bl. a.:

„Helt siden det 17. århundrede har udgivelsen af islandske håndskrifter været et område, hvor islandske forskere har været særlig virksomme“.

Professor Helgason siger, at

„også andre med held deltager i udgivelsen, men islændingene havde og har stadig et naturligt forspring på grund af deres fortrolighed med sproget“.

Det vil altså sige, at skal vi tale om, på hvilken måde forskningen historisk går ind i kulturrejset, så taler dette efter vor fornemste kenders ord til gunst for Island i denne sag, og da jeg nu er begyndt at citere fra denne kronik, vil jeg gerne føje et par andre bemærkninger til.

Professor Jon Helgason kunne dengang sige, at

„for islandske forskere i København er der ingen fremtid“.

Det ved jeg at professor Helgason ikke ville sige i dag på grund af de forbedringer, forskningen netop på dette felt har fået. Jeg tror ikke, jeg går nogen for nær, når jeg siger, at det var først og fremmest på initiativ af den nuværende folketingsformand og daværende undervisningsminister,

at der blev indrettet de bedre forhold for forskningen, der altså har ændret noget her, men det kunne dog siges for forholdtvis få år siden.

Professor Helgason siger videre, at

„det er forkert, når sagen undertiden er blevet fremstillet, som om al beskæftigelse med islandsk litteratur skulle være udelukket, hvis håndskrifterne afleveres“.

„Argumentet om videnskabens internationale ånd og væsen må vende sig til Islands fordel“,

når man ser på, hvor mange der i Island er blevet uddannet specielt inden for de discipliner, det her kommer an på.

Og professor Helgason siger i sin konklusion:

„Jeg kan kun sige, at Island og kun Island er i stand til at præstere den forskerstab, som behøves.“

Jeg tror som sagt ikke, at professor Helgason ville sige det samme i dag, for der er sket en udvikling herhjemme siden, hvor man på en anden måde har taget denne forskning op. Men det vil nok være vanskeligt at opretholde det synspunkt, at et land, der af en virkelig kender på feltet for få år siden kunne betegnes som det førende land, det eneste, i dag skulle være uden virkelige muligheder for at tage denne forskning op.

Det ærede medlem hr. Helveg Petersen spurgte, om man kunne forstærke den dansk-islandske forskningsfond, så der blev øgede midler til forskere til rejser til Island. Jeg var meget glad for dette spørgsmål. Vi drøftede det sammen i udvalget sidste gang og nåede måske ikke helt klart at få svar på det. Jeg synes nemlig, det er et spørgsmål, som i høj grad hænger sammen med dette forslag. Jeg kender meget vel denne fond. Jeg havde den ære at sidde i dens bestyrelse, indtil jeg blev medlem af regeringen. Det er ikke vældig længe siden, vi rettede en henvendelse til min forgænger om at få øgede midler til fonden med et helt andet motiv, fordi der var visse ting, vi ikke kunne klare inden for dens beskudte rammer. Skulle der være mulighed for at få almindelig bred tilslutning til at øge denne fonds midler ikke i spring, men sådan at man kan tilgodese naturlige studievilkår for danske forskere efter en eventuel flytning af håndskrifterne, så vil jeg i

[Undervisningsministeren.]

hvert fald på forhånd være meget interesseret i et sådant forslag.

Det ærede medlem hr. Helveg Petersen spurgte også, om vi kunne få en nærmere redegørelse fra islandsk side om mulighederne for forskning i Island. Det har vi jo fået på forskellig uofficiel måde. Jeg har endnu ikke nået at læse det materiale, der er omdelt på pladserne i dag, men jeg mener dog at have set, at det bl. a. rummer en sådan redegørelse. Men det er klart, at et folketingsudvalg skal ikke have det alene ad denne vej, og jeg synes, det ville være helt naturligt, at spørgsmålet rejses i udvalget, og at man også officielt får bekræftet, at de oplysninger, vi her har fået med hensyn til Islands fortsatte forskningsmuligheder, er rigtige.

Jeg var meget glad for de tanker, som det ærede medlem hr. Erik Eriksen gav udtryk for, at vi bør overlade Island disse håndskrifter, som det for Island er så magtpåliggende at få, og at der, netop fordi det er en gave, ikke kan opstå konsekvenser.

Jeg vil gerne over for det direkte spørgsmål, det ærede medlem stillede, om det var muligt at forhandle om udleveringsproceduren, om vi kunne drøfte tempoet i udleveringen, sige, at det, jeg forstår ved tempo, er, at det skal ikke trækkes ud i generationer, men at tempoet for denne udlevering dog altså er et sådant, at der bliver taget alle rimelige hensyn. Også spørgsmålet om fotografering og konservering kan hænge sammen hermed.

Jeg vil gerne besvare dette spørgsmål bekræftende. Det er ganske givet, at der må være mulighed for at finde en sådan løsning på disse problemer, at udleveringer uden at gå islændingene for nær — for det er klart, det drejer sig om en gave, som vi er enige om — kommer til at foregå under sådanne former og i et sådant tempo, at vi også føler, at alle rimelige interesser bliver varetaget. Jeg vil meget gerne over for udvalget redegøre nærmere netop for dette. Det ærede medlem er jo medlem af

udvalget sidst — jeg ved ikke, om det ærede medlem bliver det igen, det håber jeg for mit vedkommende, så vi dér kan få lejlighed til at drøfte det — men det er vel det sted, hvor vi i detaljer skal drøfte disse ting, og jeg håber, det ærede medlem dér nærmere vil specificere, hvis det ønskes nærmere specificeret, hvad det er, vi her skal forsøge at finde frem til, sådan at vi fra ministeriets side kan få ført de forhandlinger, der skal til, og give det svar, der kan skabe den beroligelse, man ønsker på det punkt. Jeg er ikke i tvivl om, at det ærede medlem på dette punkt taler på manges vegne, formentlig både her i salen og afgjort uden for denne sal.

Jeg var også glad for de bemærkninger, det ærede medlem hr. Thestrup fremsatte. Det er helt afgjort rigtigt og blev sagt med megen vægt, at det er lovgivningsmagten alene, der efter at have hørt alle, der bør høres, til syvende og sidst bør gennemføre lovforslaget og tage ansvaret.

Det ærede medlem stillede et par betingelser for sin medvirken, og nu skal man altid være forsigtig med, at vi forstår det samme ved ordene, men med det forbehold må jeg sige, at jeg kan ikke se, at der skulle være noget til hinder for at opfylde de betingelser, det ærede medlem stillede. En grundig udvalgsbehandling har jeg allerede givet tilsagn om, og en klargørelse af, at forskningen ikke hindres eller væsentligt besværliggøres — jeg tror, det sidste ordret var det udtryk, det ærede medlem brugte — jeg kan ikke se, der skulle være noget i vejen for, at vi søger de to betingelser opfyldt.

Nu har jeg allerede flere gange sagt om udvalgsbehandlingen, at lovforslaget ikke skal jages igennem, så jeg behøver måske næsten ikke at besvare det ærede medlem hr. Jens Peter Jensen (Samsø)s bemærkninger på dette punkt. Det ærede medlem sagde til mig, om den hurtige fremsættelse skulle tages som udtryk for, at det var en hastesag. Jeg håber, at det ærede medlem tilgiver mig, at jeg antyder, at det ærede

[Undervisningsministeren.]

medlem måske i den senere tid har haft så travlt med at skrive i sin avis, at det ærede medlem ikke rigtig har fået tid til at læse andre. Jeg tror, jeg 10 eller 20 gange, siden dette lovforslag blev fremsat, har sagt både til danske og islandske aviser, at denne sag ikke skal hastes igennem.

En af de første gode ideer, der opstod i visse blade, var, at det nok var noget, der skulle klares i forbindelse med Nordisk Råd. Selv om vi ganske vist har tre måneder til at arbejde med forslaget, hvis det skulle opfyldes — og det er da muligt, at vi er færdige om tre måneder — ville jeg nok på forhånd føle en lille smule af et tidspres, hvis vi havde den frist. Det er da højst sandsynligt, at vi får brug for mere tid i denne samling. Det får vi se. Jeg kan i øvrigt ikke se, det ville være nogen særlig god idé at kæde de to ting sammen. Men altså: også i den sammenhæng har jeg dementeret det. Jeg håber, jeg også i dag har dementeret så klart, at det ærede medlem på det punkt er beroliget.

Ja, jeg skal nøjes med disse korte bemærkninger, og så håber jeg i øvrigt, at der i udvalget bliver lejlighed til et grundigt arbejde. Der ligger fra det sidste udvalg, som mange vil vide, et ganske rigeligt materiale, der selvfølgelig — det vil da være naturligt — allerførst bliver stillet til udvalgets rådighed. Så må vi jo afvente og se, hvad udvalget yderligere ønsker belyst. Det er en stor og for Danmarks fremtidige forhold til Island betydningsfuld sag, og jeg håber på et sagligt arbejde i udvalget og vil gerne tilsiige støtte dertil.

Jeg håber, at arbejdet med dette forslag kan blive præget både af værdighed og stor-sind. Det gør ikke noget, om man i Island får at vide — det er vist også efterhånden sivet ud — at det, vi her er ved at give væk, er noget, som vi værdsætter højt, og som nogen værdsætter så højt, at de sådan kun med nød og næppe kan få sig selv til at sige ja til det. Det giver nu engang kun en gave øget værdi, at det ikke er noget, man selv er ligeglad med, man giver væk. Jeg håber, at forhandlingerne får et sådant forløb, at vi virkelig kan give gaven med glæde, og at Island kan modtage den på samme måde.

Formanden: Den højtærede minister forvekslede et par geografiske udtryk. Jeg forstod ikke fuldt forvekslingen. (*Undervisningsministeren* [K. B. Andersen]: Jeg forvekslede Sorø amt med Samsø).

Ib Thyregod: Der har jo været mange indlæg om dette lovforslag her i dag, og jeg synes i og for sig, at det er glædeligt, for det vidner om stor interesse fra folketingets side for disse problemer.

Baggrunden for de betragtninger, som jeg på partiets vegne fremsatte her, var den, at den behandling, som lovforslaget i 1961 var ude for her i det høje folketing, efter vor opfattelse — og her kan jeg godt sige jeg taler på hele venstres vegne — var meget uheldig. Jeg tænker både på de hemmelige forhandlinger og det forhold, at sagen skulle jages i gennem på den måde, som det skete, og det andet, som jeg har nævnt tidligere her i dag. Vi mener derfor, at folketinget nu må være frit stillet.

Spørgsmålet er så: hvilke forhandlinger kan der foregå i det udvalg, som nu vil blive nedsat? Her forstod jeg først på det ærede medlem hr. Dupont, at han afviste, at der kunne blive tale om nogen form for forligsforhandlinger, men det forekommer mig dog, at den højtærede undervisningsminister var noget mere positiv over for det, og i de udtalelser, som blev fremsat af de ærede medlemmer hr. Helveg Petersen, hr. Aksel Larsen og hr. Morten Lange, var der dog visse toner i retning af, at man kunne finde frem til en anden ordning. Det ærede medlem hr. Helveg Petersen talte om en ordning, der kunne tilfredsstille alle parter. Det vil jo være et spørgsmål, som vil blive afgjort i det kommende folketingsudvalg, men jeg vil gerne præcisere, at jeg mener, at folketinget må være frit stillet, og hvis vi kommer frem til, at et af de kriterier, som er opstillet i lovforslaget, er forkert, må vi også have en mulighed for at ændre dette.

Spørgsmålet om folkeafstemning har også været fremme. Jeg vil gerne sige, at det juridisk set er et meget tvivlsomt spørgsmål, om man i sådanne tilfælde kan forlange folkeafstemning, når oppositionen tidligere under henvisning til grundlovens § 73 har begæret lovforslagets stadfæstelse udsat.

[Ib Thyregød.]

Det er i hvert fald noget, som jeg personlig mener er uhyre tvivlsomt.

Det er imidlertid heller ikke afgørende; det afgørende for os må være nu denne gang at finde frem til under udvalgsarbejdet en saglig løsning af disse spørgsmål ud fra de synspunkter, jeg tidligere har fremhævet, og det håber jeg at udvalgsforhandlingerne vil danne mulighed for.

Poul Møller: Mange ærede medlemmer og også den højtærede undervisningsminister har været inde på den betragtning, at den videnskabelige forskning udmærket kunne fortsætte. Det ærede medlem hr. Helveg Petersen var også inde på det. Jeg synes ikke, det er noget, vi kan stå og konstatere her i folketinget. Hvis vi skal undersøge det spørgsmål, er det dog bedst at gå til de mennesker, der forsker disse skrifter, til videnskabsmændene, og høre, hvad de mener. Hverken den højtærede undervisningsminister eller den tidligere undervisningsminister, det ærede medlem hr. Helveg Petersen, kan jo, selv om de er eller har været ministre, være så kloge, at de kan sige: den filologiske og historiske forskning kan fortsætte, selv om videnskabsmændene ikke tror, den kan fortsætte. Jeg synes, det er meget mærkeligt her i tinget så ofte at høre usagkyndige helt feje sagkyndige udtalelser til side.

Det ærede medlem hr. Helveg Petersen var inde på, at han var villig til en forhandling med videnskabsmændene, men ikke troede på den. Vi må ikke glemme, at i denne sag har man ikke givet videnskabsmændene en chance for forhandling; man har ikke på noget tidspunkt givet dem det.

Når den højtærede undervisningsminister railerer og siger, at nu kritiserer jeg, at lovforslaget bliver fremsat for hurtigt, sidst kritiserede jeg, at det blev fremsat for sent, så har den højtærede undervisningsminister heller ikke begrebet, hvad det drejer sig om.

Det drejer sig om, at man i begge tilfælde har fremsat forslaget uden at forhandle med de mennesker, det vedrører, uden at have forsøgt en forhandling. Som det ærede medlem hr. Morten Lange sagde: hvis det drejer sig om landbrugslove, hvis det drejer sig om ganske almindelige materialistiske love, så drømmer man ikke fra regeringens side om

at fremsætte og gennemføre forslag her i tinget, uden at man forinden har orienteret sig hos de organisationer, som sagen vedrører. Men drejer det sig om videnskab, drejer det sig om noget, som ministeren har så lidt forstand på som den videnskabelige forskning, så siger man: vi springer ud på det dybe vand, vi er fuldstændig ligeglade med, hvad videnskaben siger, vi spørger den slet ikke. Vi kommer med forslag, oven i købet forslag, der bliver betragtet som makværk af nogle videnskabsmænd og den højtærede undervisningsminister har end ikke kunnet give nogen definition — jeg ved godt, det ikke er hans fejl — han hænger her på en definition af et ord, som man vel blev enig om for at få det til at glide med islændingene, formentlig under en sen natte-times forhandling i ministeriet. Så har man spurgt: hvad skal I have, og hvad skal I ikke have? Kan vi ikke finde på et eller andet ord, som vi kan blive enige om? Og så opfandt man det ord, som aldrig har eksisteret i det danske sprog, nemlig ordet kultureje. Det kom til at stå som det afgørende kriterium i dette lovforslag, at det drejede sig om islandsk kultureje. Og så sagde man: hvis vi ikke kan blive enige om, hvad der er kultureje, må vi lade statsministeren afgøre, hvad der er islandsk kultureje. Jeg vil meget nødig være den, der skal udpeges som statsminister i Danmark i fremtiden, hvis det skal ske ud fra det synspunkt, om han har forstand på, hvad der er islandsk kultureje. Det har jo ikke normalt været efter det kriterium, vi har udpeget statsministre i Danmark. Men nu skal han altså være højest sagkyndig og kunne sige: dette er islandsk kultureje, og dette er ikke islandsk kultureje. Jeg siger velbekomme, hvis det skulle blive tilfældet.

Man må have lov at sige, at et lovforslag, som er uklart, som er dårligt forberedt, og som ikke har været forhandlet med dem, det vedrører, i hvert fald er for hurtigt fremsat — og sidste gang var det for dårligt fremsat, nemlig på et tidspunkt, hvor folketinget var ved at afslutte sit arbejde.

Med hensyn til det spørgsmål, hvad der nu kan forhandles om, siger den højtærede undervisningsminister, at han håber af mange grunde på bred tilslutning til dette lovforslag. Ja, det forstår sig, det gør enhver minister. Men han sagde ikke klart,

[Poul Møller.]

hvorvidt vi har fået dette forslag forelagt til en ganske fri forhandling. Han sagde, at man kunne jo tænke sig, at et forlig her i tinget kunne føles som en bristende forudsætning i Island. Ja men er det da ikke en gave, det drejer sig om?

Har vi allerede nu ved denne første behandling, efter at vi alle har slået fast, at det drejer sig om en gave, indført forudsætningsbegrebet, således at dette folketing, der skal lovgive om denne gave, og som — som undervisningsministeren fastslår — er den eneste instans, der har lovgivningsmyndighed med hensyn til den, skal tage hensyn til, om gavemodtageren mener, der er bristende forudsætninger? Så er det jo ingen gave. En gave er da ikke noget, man er bundet til; en gave er da ikke noget, man er retligt forpligtet til, og vi har alle fastslået, at vi er ikke retligt forpligtet til dette.

Men er sandheden ikke også her, at regeringen er begyndt fra den gale ende? Man har forpligtet sig over for gavemodtageren, inden man er gået til folketinget, inden man er gået til videnskabsmændene, og derfor kan gavemodtageren sige, at der kommer til at foreligge bristende forudsætninger i forhold til det løfte, regeringen har givet. Jeg synes, at man her stiller folketinget i en meget vanskelig situation. Hvis en gestus skal være en gestus, og hvis der skal kunne skabes et bedre forhold til det islandske folk gennem en sådan gestus, kan det sandelig ikke være sådan, at folketinget, hvis det laver om på den tekst, som er blevet betegnet som makværk, også af en ledende socialdemokratisk videnskabsmand, hvis det altså ikke vedtager lovforslaget i makværksformen; skal rammes af Island, af gavemodtageren, med en bemærkning om, at der er bristende forudsætninger for gavens modtagelse. Nej, man har båret sig skidt ad.

Jeg vil altså gerne have gentaget det spørgsmål: står vi frit, og vil den høje regering acceptere det grundlag, som man kan enes om i folketinget, og som man kan enes med videnskabsmændene om, uden hensyn til, hvad Island mener om det? Eller er det således, at hvis Island siger: den ændring, der nu finder sted, er en bristende forudsætning, så vil man ikke ændre forslaget? Så er det nemlig ikke det danske

folketing, der kommer til at afgøre, hvad der skal stå i dette lovforslag; så har man overladt afgørelsen til den islandske regering. Det afgørende for den forhandling, vi nu skal føre, er dette: kan den islandske regering på et hvilket som helst tidspunkt sige: nu foreligger der bristende forudsætninger, hvis I ændrer denne tekst — eller er det det danske folketing, der kan ændre lovforslaget og derefter sige: nu kan I tage gaven eller lade være at tage gaven? Det er altså det, jeg gerne vil høre af den højtærede undervisningsminister.

Den højtærede undervisningsminister sagde, at jeg havde skrevet under på en betænkning om, at vi kunne lovgive på dette område. Det har jeg heller aldrig sagt at vi ikke kan, men jeg har sagt: bør vi lovgive? Der er mange, mange områder, hvor vi kan lovgive, men hvor vi ikke bør lovgive. Men jeg har den opfattelse, at ligegyldigt om vi lovgiver eller ikke lovgiver, så er dette en tvangsmæssig ejendomsafståelse, som må behandles efter grundlovens § 73, og det er et helt andet problem, for man kan også vedtage en ekspropriationslov. Jeg har ikke bestridt, at vi kan, men jeg har stillet det spørgsmål: bør vi lovgive på dette område om noget, som ikke er statens eje?

Mit partis stilling vil afhænge af, om vi under den kommende udvalgsbehandling kan få forhandlinger med videnskabsmændene, således at vi kan få et grundlag, der kan accepteres. Man kan raillere over, hvad professor Brøndum-Nielsen og professor Carsten Høeg gjorde i 1951; man kan sige, at de udleverede, eller at de ikke udleverede, men man kan ikke komme uden om, at de er aldeles ubundne — jeg taler selvfølgelig kun om professor Brøndum-Nielsen — at han er aldeles ubunden, når den høje regering faktisk ikke har fulgt hans indstilling, men har foreslået at udlevere meget mere. Derfor synes jeg, at det afgørende nu er, om vi kan komme i forhandling med universitetet og videnskabsfolkene, høre deres røst og se, om vi kan blive enige med dem om et grundlag; det næste afgørende punkt er, om regeringen vil være med hertil, eller om regeringen er så bundet af det løfte, man har givet Island, at lovforslaget i realiteten ikke kan ændres, uden at den islandske regering er med til ændringen.

Helveg Petersen: Det ærede medlem hr. Rimstad gjorde nogle bemærkninger om Jørgen Jørgensen og behandlingen i folketinget af lovforslaget i 1961, og så vidt jeg forstod på det ærede medlem, havde det noget at gøre med, at Jørgen Jørgensen ville fremskynde sagen for at kunne overbringe håndskrifterne ved universitetsjubilæet i Reykjavik. Jeg tror, man skulle lade være med at lægge andet end rene motiver ind i Jørgen Jørgensens bestræbelser på hele dette område.

Det ærede medlem talte om forskningsmulighederne, og jeg forstod på det ærede medlem, at han mente, at hvis der skete en deling, ville forskningen gå aldeles i stykker. Det er sagt så kategorisk, at enhver kan se, at det er aldeles uden mening. I forbindelse med de udtalelser, som det ærede medlem hr. Diderichsen fremkom med, og nu også den udtalelse, som det ærede medlem hr. Poul Møller fremsatte, vil jeg gerne sige, at jeg tror ikke, jeg har været for optimistisk i min vurdering af mulighederne for forskningen, dersom en overførelse finder sted. Jeg tror, at nødvendigheden af et meget stort bibliotek er stærkt overdrevet, når det gælder studiet og udgivelsen af selve håndskrifterne, idet de tekstundersøgelser, der kræver overordentlig stor bogbenyttelse, lige så godt kan foretages i anden etape af studierne, nemlig på grundlag af den trykte tekst. Men det er forhold, der må ses på i udvalget; det er ikke noget, vi kan gøre op her i en forhandling. Jeg mener, vi bør se på dette problem, og jeg mener også, vi bør se på de betragtninger, dr. phil Lis Jacobsen fremsatte i 1961, nemlig om betydningen af, at forskerne er fortrolige med det sprog og den kultur, der er tale om.

Må jeg sige til det ærede medlem hr. Jens Peter Jensen (Sorø amt), at når jeg talte om en værdig afslutning, er det min mening, at det er overordentlig vigtigt, om vi i de forhandlinger, der nu skal føres, kan gøre arbejdet på en sådan måde, at afslutningen bliver, så vi kan være det bekendt. Jeg ønsker gerne forhandlinger. Jeg har intet ønske om — jeg synes, det ærede medlem antydede det — at det skulle jages igennem. Det er ikke min opfattelse. Jeg mener, vi skal give os god tid til at prøve

at klargøre de mange komplicerede forhold, som vi her skal tage stilling til.

Det ærede medlem advarede regeringen og jeg tror dens støttepartier. Nu ved jeg ikke, om det ærede medlem indbefatter partiet venstre i støttepartierne, for det ærede medlem hr. Erik Eriksen og adskillige andre fra venstre går ind for en gennemførelse af forslaget. Det ærede medlem kom med en bemærkning om, at man kunne arbejde ud fra et helt nyt synspunkt, og kom med en helt konstruktiv tanke, men jeg tror ikke, at den tanke har nogen som helst realiseringsmulighed. Det gør selvfølgelig ikke noget, vi ser på den, men jeg kan altså ikke se, at der er noget grundlag for, at den skulle kunne gennemføres.

Jeg har til sidst en bemærkning til det ærede medlem hr. Poul Møller med hensyn til spørgsmålet om gavens omfang. Jeg synes ikke, at vi her helt unuanceret kan anvende det synspunkt, at når der er tale om en gave, må gavemodtagerne tage, hvad der kommer, og ikke tage stilling til, hvad gaven indeholder. Der er her tale om en gave, der skal klare et spørgsmål, som gennem mange år gar været diskuteret Danmark og Island imellem, et spørgsmål, som der har været gjort mange forgæves forsøg på at nå frem til at løse. Så må man vel på denne baggrund finde det rimeligt, at regeringen orienterer sig om det islandske syn, bl. a. også fordi man jo dog må have en bindende udtalelse om, at håndskriftsspørgsmålet dermed definitivt for al fremtid er løst, når bestemte forudsætninger er til stede.

Jeg giver tilsagn om, at vi fra det radikale venstre vil gå ind i et udvalgsarbejde med et stærkt ønske om at nå frem til et forlig, der kan samle meget bred tilslutning i det høje ting.

Aksel Larsen: Jeg vil tillade mig først fra småtingsafdelingen at hente et par bemærkninger til det ærede medlem hr. Jens Peter Jensen — Sorø amt og ikke Samsø. Det ærede medlem sagde ligervis som det ærede medlem hr. Poul Møller, at regeringen åbenbart må betragte det her som en hastesag, siden den kom med lovforslaget allerede nu og ikke ventede et eller andet ubestemt tidsrum. Jeg kan ikke forstå, at

[Aksel Larsen.]

de ærede medlemmer ikke begriber, hvad det her drejer sig om. Det drejer sig om et lovforslag, der er vedtaget som lov af folketinget for 3½ år siden, som blev standset af 61 medlemmer, der sagde, det var ekspropriation, og derfor ville de have det udsat til genfremsættelse efter et valg. Hvis den nuværende regering ikke har tænkt sig totalt at droppe den sag, er den simpelt hen nødt til at komme med lovforslaget nu, den kan ikke vente. Det er de 61 medlemmer, der selv har bragt regeringen i denne situation, og så er det da forkert at bebrejde den, at den kommer med lovforslaget. Det skal den gøre, og jo tidligere den kommer med det, jo mere tid har vi til at beskæftige os med det.

Det ærede medlem hr. Jens Peter Jensen (Sorø amt) siger, at der kom 49 nye medlemmer ind ved valget, og at de ikke rigtig kender til dette her. Jeg tillader mig at minde ham om, at lige så mange kom der også ved valget i 1960, men derfor klarede folketinget alligevel at tage stilling i 1961. Det ærede medlem siger, at han i hvert fald er totalt uvidende om, hvad dette drejer sig om; han vil rigtignok ikke lade sig vejlede af de gamle medlemmer i tinget. Nej, det kan godt være, at han blev født i går og aldrig nogen side har læst en avis, der hedder Børsen, hvor man ellers omtalte sagen for 3½ år siden. Det er muligt, men jeg tror det ikke. Jeg synes, at når det ærede medlem holder jomfrutale, kunne han godt optræde mindre petitjournalistisk, end han gjorde her.

Det ærede medlem hr. Jens Peter Jensen (Sorø amt) advarede regeringen og dens støttepartier, de skulle tage sig i agt. Det var åbenbart én til det ærede medlems parti-formand, det ærede medlem hr. Erik Erikson.

Det ærede medlem hr. Poul Møller hævder, at der ikke er andre end videnskabsmændene, der kan afgøre, om forskningen kan fortsættes. Derfor er han åbenbart tilbøjelig til at fæste lid til professor Brøndum-Nielsens påstand om, at enhver forskning i dette land går i stå, hvis håndskrifterne udleveres. (*Afbrydelse af Poul Møller*). Dog ikke enhver; jeg tror, vi har lov til at have en lille smule sund fornuft over for disse agitatoriske, professorale

overdrivelser. Når professorerne selv siger, at i de fleste tilfælde er fotokopier udmærkede at arbejde med, kan det ærede medlem ikke på nogen måde tro på, at forskningen skal lide så forfærdeligt afbæk, hvis håndskrifterne overleveres. Bemærkningen om forudsætningen for gaver skal jeg skænke det ærede medlem. Dog vil jeg minde ham om, at der for nylig var en prinsesse, der blev gift, og det ærede medlem ved godt, at de fleste af de gaver, prinsessen fik fra dette land, i forvejen var aftalt med hende og hendes kommende ægtemand. Det var ganske vist et bryllup, og vi kan selvfølgelig ikke helt rangere det hen under almindelige sølvbryllupper. Det er rigtigt, at dér spørger man ikke, hvad gavemodtageren ønsker, men jeg tror nok, at imellem stater og folk orienterer man sig lidt, navnlig når det drejer sig om sådan noget som dette her.

Endelig, og det er egentlig det væsentlige, og det må siges: vi må have besked fra det ærede medlem, som var anfører for de 61 medlemmer, som sendte underskrifterne med krav om, at lovens stadfæstelse skulle udsættes, om han og de fortsat vil anlægge ejendomsretssynspunktet og ekspropriationssynspunktet. I så fald låser de jo af og siger: så kan der ikke forhandles, så er der kun udvejen enten at lade lovforslaget falde eller at gennemføre det uændret; så kan vi ikke flytte et komma i det.

Muligheden for forhandling kan det ærede medlem være med til at åbne, hvis han siger: nu vil vi lade folketinget få afgørelsesretten, vi vil se at forhandle os frem til den bedst mulige løsning, og vi skal ikke påberåbe os grundlovens § 73, hvis der vedtages et lovforslag om en gave til Island og lovforslaget får en anden affattelse, end det foreliggende lovforslag har. Det er det, det ærede medlem bliver nødt til at svare på. Han behøver ikke at gøre det i dag, men han og hans meningsfæller kommer til at svare på dette spørgsmål som en forudsætning for, at der kan komme realitetsforhandlinger i gang. Det ønsker jeg der skal komme. Jeg har givet tilstrækkelig tydeligt udtryk for det, og jeg tror, der kan komme det.

Endelig en bemærkning til den højtærede minister. Han benyttede en usædvanlig gunstig anledning til ikke at svare på et yderst nødvendigt spørgsmål, som jeg

[Aksel Larsen.]

stillede, spørgsmålet om, hvorfor man ikke har forhandlet med videnskabsmændene, og om man vil forhandle i den kommende tid. Jeg synes, at ministeren er nødt til at tage stilling til dette, og jeg kan ikke forstå andet, end at han må kunne have en mening om det allerede nu. Jeg er naturligvis enig med min partifælle om, at man kunne have ført disse forhandlinger i de forløbne 3 år uanset temperamentet hos professor Brøndum-Nielsen. Man har ikke gjort det; jeg mener, man bør gøre det, og jeg mener, det hører med til det, der skal gøres i den kommende tid, hvis vi skal få en virkelig tilfredsstillende ordening.

Jeg nærer altså intet ønske om at vi skal forsøge at majorisere modstanderne, de tvivlrådige i tinget, ved en gennemførelse i uændret skikkelse af det foreliggende lovforslag. Jeg beder om, at man ikke bringer os i den situation, at vi må gribe til den fortvivlelsens nødhjælp. Jeg henstiller, at alle forsøger at indstille sig på, at nu skal vi se at få det bedst mulige ud af det, og at det under alle omstændigheder resulterer i, at vi giver en håndskriftsgave til det islandske folk, som det islandske folk kan være tilfreds med, og som kan gavne det broderlige samarbejde i Norden.

Rimstad: Jeg vil gerne sige er par ord om en bemærkning, som den højtærede undervisningsminister kom med vedrørende professor Brøndum-Nielsens stilling i denne sag. Han sagde, at det var et uheldigt udtryk, professoren havde brugt, idet han skulle have sagt, at han betragtede situationen i 1951 som en leg. Jeg var til stede, da denne bemærkning faldt, og det forekom mig, at professoren mente noget helt andet end det, det blev udlagt til, nemlig at situationen forekom ham at lægge op til en leg, i hvilken han ikke var hjemme, nemlig et forlig. Han havde fra en ikke navngiven person — en person, som han i hvert fald ikke ville navngive — modtaget, som han sagde, et praj om, at noget skulle der afleveres, for ellers røg det hele, og at det — det understregede han — var årsagen til, at han havde deltaet i denne leg. Når en mand erkender en fejl og siger undskyld for fejlen, så synes jeg, at man skal lade det

ligge og ikke, om jeg så må sige, kaste sig mere over ham.

Til det ærede medlem hr. Helveg Petersen vil jeg gerne sige, at jeg har netop ikke tillagt den tidligere undervisningsminister nogen motiver for at rejse til Island. Det vil jeg dog gerne understrege. Jeg sagde bare, at han skulle til Island, at sagen derfor skulle hurtigt afsluttes, og at det var et forhold, som vi alle var klar over, og som der blev skrevet om i aviserne dengang. Jeg synes derfor, at det ærede medlems bemærkning til mig rammer noget ved siden af.

Det ærede medlem hr. Helveg Petersen sagde videre, at jeg havde sagt, at al forskning ville ophøre, hvis man afleverede de håndskrifter, man tænker at aflevere, til Island. Dertil vil jeg gerne sige, at jeg kan et citat fra videnskabsmændene, som lyder noget i den retning, at forskningen bliver slået i stykker ved det, og det citat har været mig nok.

Jens Peter Jensen (Sorø amt): Jeg vil gerne takke den højtærede undervisningsminister, fordi han har givet tilsagn om, at dette ikke skal betragtes som en hastesag. Det var jo det, jeg gerne ville have frem.

Vi savner så endnu svar på de spørgsmål, som det ærede medlem hr. Poul Møller har stillet om, hvor frit vi er stående i denne forhandling. Det er jo ikke tilstrækkeligt, at det bliver en lang forhandling; der skal også være mulighed for at komme til et resultat.

Til det ærede medlem hr. Aksel Larsen skal jeg gerne sige, at jeg har selvfølgelig som andre nye medlemmer af tinget læst om denne sag. Men det, jeg gjorde en bemærkning om, det var, at vi har jo ikke haft lejlighed til at beskæftige os med denne sag på det plan, hvor den nu befinder sig, nemlig her til folketingsbehandling. Så er det vel rimeligt og sagligt, at jeg siger, at vi nye må have rimelig tid til at drøfte tingene.

I øvrigt til slut den bemærkning, at det ville måske være rigtigt og klogt af det ærede medlem hr. Aksel Larsen at behandle jomfruer med større ridderlighed; det ville i hvert fald være klædeligt.

Undervisningsministeren (K. B. Andersen): Det ærede medlem hr. Poul Møller

[Undervisningsministeren.]

var igen inde på spørgsmålet om forskningens vilkår i tilfælde af udlevering. Jeg vil gerne sige, at jeg allerede før citerede — men jeg kan godt gøre det en gang til — professor Helgasons ord derom. Jeg ved godt, at professor Helgason ikke er den eneste, der kan svare, men han er nu leder af Den arnamagnæanske Stiftelse og står altså helt centralt i dette. Jeg har citeret professorens bemærkning om, at det er forkert, når sagen undertiden er blevet fremstillet, som om al beskæftigelse med islandsk litteratur skulle være udelukket, hvis håndskrifterne afleveres. I øvrigt kan jeg henvise til, at jeg netop svarede bl. a. det ærede medlem hr. Dupont, at blandt de ting, vi nu måtte i gang med, var også — det husker jeg at jeg sagde direkte — forhandlinger med de videnskabsmænd, der arbejder med disse ting, og jeg tror endda, jeg vendte tilbage til det i mit svar til det ærede medlem hr. Thestrup. Det er altså sagt 3 gange, så jeg synes ikke, det ærede medlem havde behovet at efterlyse svaret en gang til.

Det ærede medlem spurgte, om vi var frit stillet. Også det svarede jeg på før, og der er vel grænser for, hvor meget vi på denne tid af eftermiddagen skal drøfte det i detaljer. Jeg vil gerne først henvise til, hvad jeg sagde før, for det kommer jo i Folketingsstidende. Jeg kender nemlig det ærede medlem fra mange debatter, og jeg tror ikke, jeg vil foretrække to formuleringer. Jeg sagde ganske enkelt før, hvad der skulle siges om den ting; det står jeg ved, og det står i tidenden.

Men så vil jeg gerne føje til, at der i traktatens artikel 6 står, at de kontraherende parter er enige om, at den trufne ordning skal anerkendes som en fuldstændig og endelig afgørelse angående denne overgivelse, og selvfølgelig er det Danmark, der bestemmer indholdet af gaven — derom kan der ikke diskuteres. Men det indgår altså som et led i en sammenhæng med en traktat, hvor man er enig om at opnå det, som jeg tror vældig mange både i denne sal og ude i befolkningen gerne vil opnå, nemlig at denne gave kommer til at danne en fuldstændig og endelig afgørelse — og så kunne det måske tænkes, at den part, det fuldstændigt og endeligt skal afgøres

med, også måtte have en mulighed for og et krav på at komme ind i billedet, når tingene skal fastlægges.

Når det ærede medlem hr. Poul Møller i øvrigt spørger, om det ikke er det danske folketing, der skal afgøre sagen, kan jeg ikke lade være med at bemærke, at det har det danske folketing gjort én gang med overvældende flertal. Jeg tror, at det ærede medlem — og jeg går ikke nogen for nær ved at sige det — er den i denne sal, der bedst ved, hvorfor vi skal til at vedtage det en gang til.

Det ærede medlem hr. Aksel Larsen var også inde på spørgsmålet om forhandlinger med videnskabsmændene. Jeg kan sige, at rent tidsmæssigt — det ved det ærede medlem også — havde jeg intet valg, hvis vi, hvad jeg mener var rigtigt, det ærede medlem var også inde på det — skulle fremsætte dette forslag hurtigt, for at man ikke simpelt hen skulle vente en rutine- eller formfremstættelse, men i høj grad en realitetsbehandling, omend en fremsættelse, der direkte fulgte af den tidligere behandling. Hvis det skulle ske nogenlunde hurtigt, og hvis det ikke skulle sinkes på en måde, så man kunne sige, at nu fik vi igen for lidt tid, måtte jeg foretrække at fremsætte det med det samme, og det har det ærede medlem heller ikke kritiseret, tværtimod. Men så ved det ærede medlem også, at mine personlige tidsmæssige muligheder for forhandling, når man tager regeringsudnævnelser i betragtning, var beskedne.

Jeg vil dog gerne sige, at jeg fik en henvendelse fra den arnamagnæanske komité's formand om et møde i ministeriet før første behandling. Dette brev besvarede jeg med et brev samme dag, og nogle få dage efter havde vi en forhandling i undervisningsministeriet. Der var enighed om, som det fremgik af de presseudtalelser, der faldt bagefter, hvor begge parter var til stede — altså både komiteens ledelse og jeg — at vi ikke i enkeltheder på det tidspunkt ønskede at offentliggøre, hvad der var drøftet i komiteen, og komiteen sagde udtrykkelig, at man senere over for udvalget ville komme med sine synspunkter, hvad jeg synes var rigtigt og kun kunne bestyrke komiteen i, men i øvrigt selvfølgelig med den tilføjelse, at det var noget, jeg ingen indflydelse havde på; jeg syntes, de både skulle og burde gøre det

[Undervisningsministeren.]

for at give udvalget så god besked som muligt — og så kan jeg altså endnu en gang henvise til mit svar til det ærede medlem hr. Dupont om, at jeg allerede har givet tilsagn for mit vedkommende.

Det ærede medlem hr. Rimstad forsøgte at hjælpe professor Brøndum-Nielsen til at blive uafhængig af sine tidligere standpunkter. Jeg synes ikke, det lykkedes så forfærdelig godt. Professor Brøndum-Nielsen kunne udmærket godt have sagt i 1951: „Jeg mener, en udlevering er forkert. Jeg vil vende mig imod en udlevering, men hvis der er“ — og nu kan jeg sådan leve mig ind i professor Brøndums-Nielsens ånd og sige —: „nogle af de gale mennesker inde i folketinget, der mener, at vi skal have det udleveret, må jeg vel foreslå de og de ting ud fra min sagkundskab.“ Det ville da have været et helt uangribeligt standpunkt, men det sagde professor Brøndum-Nielsen ikke.

Professor Brøndum-Nielsen rådede os i dette tilfælde til en udlevering — jeg er helt enig med det ærede medlem hr. Poul Møller i, at det er en anden udlevering, det er klart, og det må siges — rådede os, fordi der lå sådanne særlige argumenter i denne sag, at her burde en udlevering finde sted, rådede os til et udlevering og nævnte, hvad der kunne være tale om at udlevere. Så kan den forklaring, som det ærede medlem hr. Rimstad ridderligt søgte at komme professor Brøndum-Nielsen til hjælp med, ikke holde.

Jeg beklager over for det ærede medlem hr. Jens Peter Jensen (Sorø amt), at jeg før kom til at sige Samsø i stedet for Sorø — det var hverken for at genere det ærede medlem eller Samsø eller Sorø. Det var imidlertid en jomfrutale, og det har været det med pigen og Samsø, der røg i hovedet i et forkert øjeblik. Det ærede medlem siger først, at han er glad for, at han nu har fået at vide, at det ikke skal være en hastesag, og jeg tvivler ikke om, at det ærede medlem kan fremkalde mange resultater under sit virke i dette høje ting, men jeg håber også, netop à propos jom-

fruer, at det ærede medlem har større ret med hensyn til faderskabet i fremtiden, end han har i dette tilfælde. Jeg har nemlig sagt det sådan en snes gange, før det ærede medlem fremkaldte det heroppefra. Nu kommer det ærede medlem og siger, at vi skal også være færdige og have et resultat. Det skulle lige være mig, der havde sagt det — så ville det ærede medlem sige, at sagen skulle hastes igennem. Selvfølgelig skal vi have et resultat, men der skal ikke hastes. Der skal arbejdes sagligt, roligt og værdigt. Det har jeg givet tilsagn om inden denne debat, og det har jeg givet tilsagn om under denne debat.

(Kort bemærkning).

Poul Møller: Det ærede medlem hr. Aksel Larsen stillede mig et spørgsmål, som han sagde jeg ikke behøvede at besvare i dag. Jeg vil dog gøre det for en ordens skyld. Det ærede medlem spurgte mig, om jeg, hvis der nu blev lavet om på lovforslaget og taget hensyn til mine indvendinger, ville bruge § 73 og standse forslaget én gang til. Dertil kan jeg svare, at hvis man tager hensyn til mine indvendinger, laver man så meget om på lovforslaget, at det får stiftelsens samtykke, og når det har fået stiftelsens samtykke, foreligger der ikke længere nogen tvangsmæssig ejendomsafståelse.

Dernæst en bemærkning til den højtærede undervisningsminister. Jeg er glad for, at han vil forhandle med videnskabsmændene, stiftelsen og universitetet, og jeg er glad for, at han præciserer, at vi har en fri stilling. Jeg hørte godt hans forbehold. Han pegede på traktatens artikel 6. Også det, at der foreligger en traktat, der ganske vist ikke er underskrevet, men som det er regeringens agt at underskrive så snart som muligt, når lovforslaget er vedtaget, og som man reelt har forpligtet sig til over for Island, giver jo et vist skær over denne forhandling.

Vanskeligheden er jo at kunne foretage de ændringer, som videnskaben kan til-

[Poul Møller.]

træde, uden at ændringerne bliver af en sådan karakter, at gaven ikke kan realiseres på grund af gavemodtagerens modstand. Det bliver vanskeligheden, det bliver kunsten.

Den højtærede undervisningsminister siger, at jeg bærer ansvaret for, at denne sag nu kommer i folketinget én gang til, og jeg tager gerne mit medansvar. Hvis det skulle føre til, at vi får et forhandlingsresultat, som videnskaben kan tiltræde, og til, at vi får den saglige, rolige og grundige behandling, som den højtærede undervisningsminister til sidst lovede os, skulle vi vist alle være glade, og de medlemmer, der ikke underskrev i 1961, burde egentlig skamme sig over, at de ikke var med til sammen med os at sikre en rolig, saglig og grundig behandling.

Undervisningsministeren (K. B. Andersen): Blot en kort bemærkning til det ærede medlem hr. Poul Møller. Jeg forstod det ærede medlem således, at hvis vi forhandlede, så det ærede medlem var tilfreds, så havde vi stiftelsens samtykke. Det var måske en lidt ejendommelig formulering. Det var sådan, det blev sagt. Jeg går ud fra, at det ikke skal forstås på anden måde, end at vi også optager de direkte forhandlinger med stiftelsen, jeg har foreslået. Det vil nok være naturligt.

Det ærede medlem sagde, at jeg havde sagt, at det ærede medlem bar ansvaret. Det sagde jeg ikke. Jeg sagde, at det ærede medlem var den nærmeste til at vide, hvem der bar ansvaret. Jeg kan forstå, at det ærede medlem føler ansvaret. Det undrer mig ikke.

(Kort bemærkning).

Poul Møller: Hvad angår forhandlingsresultatet, er jeg tilfreds med det resultat, som stiftelsen kan give sit samtykke til. Jeg er tilfreds med det forhandlingsresultat, som videnskaben kan acceptere. Det er ikke, at videnskaben skal acceptere det, jeg er tilfreds med, men at jeg er tilfreds med det, videnskaben kan acceptere. Det må selv den højtærede undervisningsminister kunne se forskellen på. Den er dog ganske klar.

Jeg har ikke i denne sag nogen videnskabelig ekspertise. Jeg er ikke i denne sag en mand, der kan sige, at det skal udleveres, og det skal ikke udleveres, men jeg er den mand, der kan sige, at det, som videnskabsmændene, der arbejder med denne sag, er villige til at udlevere, kan jeg også være rede til at udlevere.

Er vi nu ikke med spørgsmålet om, hvem der skal have ansvar eller ikke ansvar eller føle ansvar, inde i pindehuggeri? Jeg vedkender mig gerne mit medansvar for den udsættelse, der blev begæret af 61 medlemmer. Jeg er glad for, hvis denne udsættelse kan medføre, at vi får en bedre ordning, en ordning, der kan samle større tilslutning herinde, en ordning, der kan få videnskabens samtykke, så tror jeg, det har været rigtigt med denne udsættelse.

Undervisningsministeren (K. B. Andersen): Blot en bemærkning til det ærede medlem hr. Poul Møller. Det undrer mig, at det ærede medlem uden forbehold og uspecificeret siger, at i denne sag er han tilfreds, når folk uden for denne sal har accepteret. Vi plejer ikke at lovgive på den måde.

(Kort bemærkning).

Poul Møller: Vi plejer jo ikke at lovgive over andres ejendom, men når vi lovgiver over andres ejendom, er jeg tilfreds, når ejendommens indehaver kan give sit samtykke til det resultat, vi når frem til.

Undervisningsministeren (K. B. Andersen): Hvis det ærede medlem prøver at gennemgå, hvad vi har lovgivet om i sidste samling, og prøver at se frem til, hvad vi kommer til at lovgive om i denne samling, tror jeg, at det ærede medlem vil se, at vældig mange lovforslag handler om andres ejendom. Den undskyldning klarer ikke sagen.

(Kort bemærkning).

Poul Møller: Jeg vil gerne sige til den højtærede undervisningsminister, at jeg behøver ingen undskyldning — heller ikke at give nogen undskyldning. Jeg vil dog sige til den højtærede undervisningsminister, at jeg er også meget utilfreds med meget af det, som den højtærede minister sammen

[Poul Møller.]

med sine partifæller har vedtaget i forrige samling.

Undervisningsministeren (K. B. Andersen): Jeg kan ikke sige, at jeg er utilfreds med meget af det, som det ærede medlem på afgørende punkter har medvirket til, for dér medvirkede det ærede medlem og hans parti ikke.

Hermed sluttede forhandlingen.

Lovforslagets overgang til anden behandling vedtoges uden afstemning.

Dupont: Jeg foreslår, at lovforslaget henvises til et udvalg på 17 medlemmer.

Uden forhandling eller afstemning vedtoges dette forslag.

Formanden: Der er ikke mere på dagsordenen.

Folketingets næste møde afholdes tirsdag den 3. november, kl. 14³⁰ med følgende dagsorden:

1) *Valg af 17 medlemmer til et udvalg angående:*

Forslag til lov om ændring i fundats af 18. januar 1760 for Arne Magnussens Legat (Den arnamagnæanske Stiftelse).

2) *Anden behandling af:*

Forslag til lov om forhøjelse af hædersgaver.

3) *Anden behandling af:*

Forslag til lov om indfødsrets meddelelse m. v.

4) *Forhandling om forsvarsministerens redegørelse til folketinget af 28. oktober 1964 vedrørende mandskabsbehandlingen i forsvaret.*

Angående folketingets arbejde de følgende dage i den pågældende uge henviste formanden til den omdelte ugeplan.

Mødet hævet kl. 16⁴⁵.

11. møde.

Tirsdag den 3. november kl. 14³⁰.

Formanden: Kun kort tid efter, at folketinget var trådt sammen efter valget, har det mistet et af sine mangeårige medlemmer, forretningsfører *Niels Hjortnæs*, der i fredags bukkede under for en hjertelidelse, 64 år gammel. Han havde i tiden før valget været gennem en lang og svær sygdomsperiode og havde netop, endnu svækket af sygdommen, genoptaget sit arbejde i folketinget.

Hjortnæs fik i sin ungdom en handelsmæssig uddannelse dels som brugsforeningskommis, dels på handelshøjskole. Han virkede derefter i en periode som brugsforeningsuddeler for senere at blive forretningsfører for Arbejdernes Fællesbageri i Hjørring, en stilling, han til sin død varetog med anerkendt dygtighed. På det faglige område blev der derfor også betroet ham betydningsfulde tillidsposter.

I en årrække havde han sæde i Hjørring byråd, for hvis sociale udvalg han blev en interesseret og virksom formand. Valg til folketinget opnåede han efter flere forgæves forsøg i 1953 og fik med tiden en sikker position i Hjørringkredsen, der genvalgte ham i september i år, skønt han af helbredsmæssige grunde var forhindret i personligt at deltage i valgkampen.

Han var i slægt med de pionerer, der banede vej for det sociale demokrati. Han var ikke bange for at vove pelsen, når en forældet tradition skulle overvindes, og han var tillige en mand af humor, åben over for ethvert nøgternt argument. Der var saglig styrke i det, han foretog sig, og hans meget omfattende samfundsmæssige arbejde var båret og behersket af en idé, der gav sammenhæng til enkelthederne.